

MESUT ÖZCAN
Dersim
Aşk Türküleri

Institut kurde de Paris

TUR. 3465

MESUT ÖZCAN
Dersim
Aşk Türküleri

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

MESUT ÖZCAN
Dersim
Aşk Türküleri

**Bu kitabın yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti.nindir.**

**Birinci Basım: Haziran 1995
Dizgi: Kaynak Dizgi Servisi
Baskı: Sistem Ofset.**

KAYNAK YAYINLARI: 166

Institut Kurde de Paris

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.

İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu/İstanbul

Tel/Faks: (0212) 252 21 56 – 252 21 99

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
HEWA SA HEYDER (I)	11
ŞAH HAYDAR'IN TÜRKÜSÜ (I)	14
HEWA SA HEYDER (II)	18
ŞAH HAYDARIN TÜRKÜSÜ (II)	19
HESEN'E SEYDALI ÇENEKE SERO VATA	21
HESEN'E SEYDALI KIZ ÜSTÜNE SÖYLEMİŞ	22
MENUS	23
MENUS	24
HEWA ĞEZALE (I)	24
ĞEZAL'IN TÜRKÜSÜ (I)	26
HEWA ĞEZALE (II)	28
ĞEZAL'IN TÜRKÜSÜ (II)	30
ERE HORA HORA	33
EY HORA HORA	33
XIME (I)	34
XIME (I)	35
XIME (II)	35
XIME (II)	36
DATE	37
DATE	38
ŞİRE	39
ŞİRE	41
ELE	43
ELİF	45
NARE	50
NARE	50

TEW VEYVIKE	51
<i>OY GELİN</i>	51
TÜRKÜ-1	52
<i>TÜRKÜ-1</i>	55
TÜRKÜ-2	58
<i>TÜRKÜ-2</i>	59
TÜRKÜ-3	
NAZİMİYELİ DELİKANLI İLE KÜRT KIZININ TÜRKÜSÜ	61
<i>TÜRKÜ-3</i>	
<i>NAZİMİYELİ DELİKANLI İLE KÜRT KIZININ TÜRKÜSÜ</i>	65
TÜRKÜ-4	68
<i>TÜRKÜ-4</i>	71
KUNKORE KOE SER	74
<i>DORUKTAKI TARLA</i>	75
OY FADİKE FADİKE	75
<i>OY FADİKE FADİKE</i>	76
AX FADİKE FADİKE	77
<i>AH FADİKE FADİKE</i>	79
ÇENA XAL	80
<i>DAYI KIZI</i>	81
WUSARR AME	82
<i>BAHAR GELDİ</i>	82
XECE	83
<i>XECE</i>	84
XANE	85
<i>XANE</i>	85
GULE	86
<i>GULE</i>	86
ÇENE	87
<i>KIZ</i>	88
GULİZARE	89
<i>GÜLİZAR</i>	90
GULE	91
<i>GULE</i>	92
TEW VEYVIKE	93
<i>VAY GELİN</i>	94

ÖNSÖZ

Sayın Mesut Özcan, Dersim'den Zaza türküleri çevirmiş. Sayın Özcan, daha önce de, Kaynak Yayınları arasında yayımlanan *Dersim (Zaza) Atasözleri* adlı bir yapıtı, Türk yazınına armağan etmişti. Demem o ki; Sayın Mesut Özcan, Zazaca'dan çeviri yapmakta deneyim sahibidir. *Dersim (Zaza) Atasözleri*'nin dili bu savımızı doğrulayacaktır.

Sayın Mesut Özcan, Dersim folklorundan yeni bir örnekle çıkıyor karşımıza: *Dersim Aşk Türküleri*. Bu şiirlerin çoğunda, şiirsel yükün az olduğunu göreceksiniz. Hatta kimilerinde, şiirsel deyişlere rastlamayacaksınız bile. Kaynağında, bu durum Sayın Mesut Özcan'ın çeviriye yeterince dikkat etmemesinden kaynaklanmıyor. Bu türküler Zaza duyarlılığını yansıtmıyorlar, ama kimilerinde,

"Biz bir çift keklük olduk
Öttük sağır dilsiz kaldık"

gibi içtenliklere rastlayacaksınız. Böylesi umarsız sızlanmaların yanında,

"İyidir hoştur sıcaktır
Kadınların utangacıdır
Yedi gelinin görümcesi
Yedi erkeğin bacısı
Çarşıların şekeri
Konakların fındığı
On iki öğün
Aşure çorbası"

(Şah Haydar'ın Türküsü-2'den).

gibi dizeler de göreceksiniz. Bu dizelerde, uzaktan bir alay sezilebilir, ama daha çok, aşiret duyarlılığını, üretime geçmemiş toplumların özlemlerini içeren bir yansıtma var.

Biliriz ki, halk türküleri, ilkel şiirin tüm özelliklerini içerirler. İkel toplumlar, doğadaki üretim güçlerini, insan emeğiyle değiştirilebilecek düzeyi yakalayamamışlar, onları insanın yararlanabileceği biçimde geliştirememişlerdir. Bu toplumlarda, söz, ezgisiz, çoğunlukla da çalgısız söylenmez. Alevi Zaza aşiretlerinin çoğunda, bu gelenek sürüyor. Bu şiirler, özleri gereği yazılmamış, çığrılmışlardır. Bu yüzden, bu türküleri, Kürt ya da Türk yazın tarihlerinde bulmak olanaksızdır. Sayın Mesut Özcan'ın derlemelerinden ya da derleme çevirilerinden, halkbilimle uğraşan kişiler çok değerli malzemeler çıkaracaklardır. Bu çevirilerin, halkbilim açısından önemini, sıradan okur bile görecektir. Örneğin aşk gibi bireysel bir yanı ağır basan bir temanın aşiretlerarası soruna dönüşmesini izlemek, Dersim aşiretlerinin yaşantılarının, yaşamı algılayışlarının özünü gösteriyor bize.

Türkülerin çoğu, yakın zamanlarda üretilmiş gibi geldi bana. Örneğin *Türkü-2*'de, türküyü yakan âşık, Pülümür'de rakı içiyor, elinde bastonu, akşam karanlığında, sevgilisinin evine gidiyor. Eli değnekli aşiret adamının yerini, eli bastonlu kasaba efendisi almış. *Türkü-1*'de, gurbete çıkan âşık, Trabzon'a gidiyor, gemiye binip İstanbul'a geçiyor, Tophane iskelesinde Alamancı gurbetçileri bekliyor. Bütün bunlar, türkülerin büyük bir bölümünün son elli yılın ürünleri olduğunu gösteriyor. Sanırım yazanları da belli. Kimi türkülerde "söyleyen" in kimliği belirleniyor ama "yazan ya da yakan" gösterilmiyor. "Söyleyen" in türküyü "yakan" olması olasılığı olduğu gibi, ezgisini okuyan türkücü olması da düşünülebilir. Bu ikinci olasılık daha güçlüdür.

Bir türküde, geleneksel başlık parasının (kalın) "Türk lirası" ile değil, "Alman markı" ile ödendiği bildiriliyor. Bu örge (motif), türkünün çok yeni söylendiğini gösteriyor. "Söylendi" diyorum, çünkü, bu türkülerin yakıldığı sanmıyorum. Türkü biçimi bellidir. İster Zaza, ister Kırmanc, ister Türk türküsü olsun, Anadolu'da, bütün türkülerin özelliği özdeştir. Denebilir ki, Anadolu halklarının türkülerinin ezgileri arasında herhangi bir fark bulmak olanaksızdır. Bir Kürt türküsünün ezgisini Türk türküsünde, bir Türk türküsünün ezgisini bir Kürt türküsünde duyabilirsiniz. Her şeyden önce halk türkülerimiz, (4+4), (4+3) ya da (4+4+3) gibi belli hece dizileriyle yazılırlar. Uyak düzenleri, (a,a,b,a) gibi mâni tipi, kimi (b,a,c,a) biçiminde, kimi de uzayarak (a,a,ba,c,a) biçimine dönüşmüş,

kimi kesik mâni gibi (a,c,a) ya da genişleyerek (a,c,a,d,a) düzeninde sayışık olurlar. 11'li hece ölçüğünde, koşma uyak düzeninde, "alagözlü" denen biçimlerde de görülür. Bütün bunlara karşın, türkülerin değişmez özellikleri, bir ezgiyle söylenmesidir. Sayın Mesut Özcan'ın derlemelerindeki kimi türküler, geleneksel türkü biçimine uygun ürünler. Örneğin, Dayı Kızı (Çena Xal) geleneksel biçimini koruyan bir türküdür. Türkülerde, ezginin zorunlu olduğunu söyledik. Düzenli bir koşuk parçasına uydurulan ezginin notaları, kimi kez, koşuğun sözlerinin tümünü kapsayamaz. Öyle olur ki, kimi notalar açıkta kalır. Böyle durumlarda, ezgiyi söze uyarlayan türküçü, ya birkaç notayı bir hece üzerinde toplarlar ya da açıkta kalan notalara uygulayabileceği sözler ekler. Sayın Özcan'ın çevirdiği Zaza türkülerinde böyle durumlar görülüyor. Vay Gelin (Têw Veyvîkê), Datê gibi kimi koşuklar, türkü olarak yakılmış. Ama "Nazimiyeli Delikanlı İle Kürt Kızının Türküsü" gibi koşuklar, ölçüsüz, türkü biçiminden tümüyle farklı, daha çok bir olayı anlatan koşuklu halk hikâyelerini andırıyor. Ne ki, serbest koşukla yazılmış. Sanıyorum, bu koşukları, "pop müziği" diye nitelenen yeni halk müziği yapımcıları tarafından bestelenip söyleniyor.

Koşukların genel teması "aşk". Ama bu aşk türkülerinde, Alevi Dersim aşiretlerinin yaşantılarını, öbür Anadolu Alevilerinden farklı inançlarını, beşeri ilişkilerini tanıyacaksınız. Bu töreleri tanırken, Dersim'in kutsal yerlerini, coğrafyasını izlemek olanağını da bulacaksınız. Bu türkülerde, Dersim'deki üretim ilişkilerine özgü ipuçlarına rastlıyoruz. Bu tür gereçler, toplumbilimcilerin yakından izleyecekleri, ele alıp inceleyecekleri niteliktedir.

Genel temanın "aşk" olduğunu söylemiştik. Çoğu kez, bir aşiret delikanlısı, genellikle evli, nişanlı ya da sözlü bir kadına tutkundur. Türküler, çoğunlukla, erkeğin ağzından söyleniyor. Kız ya da gelin de erkeğe vurgundur. Bu yüzden, son istek, "kaçmak ya da kaçırılmak" biçiminde belirir. Bazen, bu durum, kavgaya yol açar.

Aşk teması işlenirken, aşiret yaşantısının birçok özelliği de yansıtılıyor. Halkbilimcilerinin, toplumbilim uzmanlarının, hatta tarihçilerin yararlanacakları zengin bir toplumsal malzeme bulunuyor bu türkülerde. Öylesine durumlar var ki, beşeri bir dram olarak insanı sarsıyor. Örneğin, henüz oyun çağındaki bir kız babası yerinde bir adama, dolgun bir başlık

karşılığı veriliyor. Bu durum kimi aşiret üyelerinin bulunçlarını rahatsız ediyor. Türkücünün "Komşular yazık oldu sabiye" diye yakın-ması, toplumsal bir yanlışlığı duyurması, evrensel insan duyarlığının dar bir çevrede yansımastır.

Sayın Mesut Özcan'ın çevrilerinde, aşiret toplumlarının altyapısal özellikleri kolaylıkla izlenebiliyor. Örneğin, üretken olmayan toplum, çapul yoluna başvurabiliyor. Genç kadının sevgilisinin Mardin yöresine hırsızlığa gitmesi, bir süre sonra, onun vurulduğu yolunda haberler gelmesi, kadına tutkun delikanlının harekete geçmesine yol açıyor. Delikanlı, bu haberin gerçek olmasını diliyor. Böyle bir dilek, aşiret yapısını yansıtan müthiş bir motiftir.

Dersim Aşk Türküleri'ni Sayın Mesut Özcan'ın sağlam çevirisinden okuyacaksınız.

Ocak 1995
Vecihi Timuroğlu

HEWA SA HEYDER (I)

Erê çani çani
Tu çanana çani
Fekê tu qutiya
Dizonê tu mîrçani
Çimê tu şaê
Sera buriyê qeytani
Pîrnîka tu bariya
Qelêma mûrsidê Erzingani
Surota tu vêsena
jê soa derê Gumîsxani
Gozega serê şeni rake
Meraxê mî girano lewê pani
Lew tu nêdana
Bena wayirê derdê girani
Çizîk pîstude lerzenê
Biyê çifte pîncani
Şenê tu şis keno
Jê ipegê suka Vani
Tu çira ez kerdo
Wayirê derdê girani

Erê derdê hu mîra vaze
Ez pê bizonî
Derdê mî wuyo ke
Gîlê porê hora têla zerde cîrake mîde
Şileci sônê qurvetiye
Horê têy sonu
Meraxê tu saneno mî
Teskera mî ke vejîye
Porê tu sero bîwani

Kotu derê Lazu
Gemiya Tîrabzoni
Hirê roj u hirê sewî
Adîr verda zerê mînê domonî

Koy mî sero biyê dumani
Mî qe nêdiye
Tîja Xanê Jivani
Niştora hirêsew u şeşt u ses kêlami vati
Defter guret rındêna tu sero
Keryd tamami
Biya çîsnê mewrani
Qeydê kîlamunê mî nêzona
Mî torê kerde nam u sani
Hirê çeku kê mênîyd
Tu kon hurênîda imami

Erê tûya tûya
Sosîna mî tûya
Veyvîka newîya
Her çara pol kerdiya
Zerança neqêşiyayîya
Roa mî nata vînde
Lewê nano tûya
Lew mara mene
Dewa ma seytana gêreçîya
Erê kafirên meke
Çor rojî cenciya
Amune çê sîma ke
Kîvara mî çede niya
Mî va: "Dosta mî kuya"
Vake: "Ceni şiyê jare
Hevê bîzîke pota
Înatunê kelpê mêrdê hora
Esqunê tîra tey şîya
Tîrê mînetçîya"
Şûne quluko mereyin
Mî sero çerexîya
Kuçîka ke kosê adîrde
Kêlê hu po bîrna
Mî va destê sîsîna mî niştî tûya

Dıdono mıno jû şikiya
Jû lewiya
Koto mavenê peê çêvêr
Xapa guka lenge kotra lınga mı
Gıno waro hırıs u dı didonê mı
Ju raede fekê mıde şikiya
Şûne gêre Qadini:
"Qadi gônâ mı kuya?"
Vake: "Awo ke raa cenura merdo
Gônâ hu çiniya"
Mı vake: "Nolôt şeroro tu ke
Tu tomora Hermeniya
Ero qersuna ke jê goza
Fekê tufôngde vindena
Medaxê canê tûya"
Vake: "Kıtavo hire perr
Biya rone
Gônâ na lazekê sayir kuya?"
Kıtavo hire perr ard naro
Perrve perr têserde dêmdiya
Mı dest berd cevê hu
Mêjdedo surr laeq diya
Vet kerd binê qorunê Kêşişâ
Bînê lewura huya
Vake: "Su bezamisve
Gônâ tu çeneka sarriya"
Mı tırıye estewe
Mı va êndi merdene mırê çiniya

Erê wusarr amo
Fetelinê tecir u celevkaşi
Haq ju çiçege rusna
Wertê velg u vaşi
Surota tu vêsena
Jê alaturkê suka Besiktâşi
Xatirê Des u Dı İmamunê Kêvela'de

Sera peene vase
Ro imanê çanê mî şî
Tu ez kerdo tenge
Kêremo hu biya
Xanıma çena kêşîşî
Tebaxa şemine mîde
Çıra çixarê têrapîşî
Textîkê kêmani mîde
Lewê tôte ronîşî
Sarê hu nanro serê
Gêrdanê şîşî
Dîlo dîlo dîlo
Meraxê sârr malo milko
Yê mîn u tu worxanê
Binê çîlo

Vatox: Silemano Qız
Areker: Mehmet Yıldırım

ŞAH HAYDAR'IN TÜRKÜSÜ (I)

Oy canım canım
Sen canımın cananısın
Ağzın kutu gibi
Dişin mercan gibi
Gözlerin karadır
Üstünde kaşların kaytandır
İnce burnun
Erzincan mürsidinin kalemi
Yüzün parlıyor
Gümüştane deresinin elması gibi
Aç göğsünün düğmesini
Merakım büyüktür bir öpücük kondurayım
Beni öpmezsen
Büyük dert sahibi olursun

Memelerin koynunda oynuyor
Bir çift afacan gibi
Göğsün parıldıyor
Van ipeği gibi
Neden yaptın beni dert sahibi

Canım derdini bana söyle
Bileyim
Sarı saçlarından bir tel kopar ver bana
Gurbete gittiklerinde
Ben de beraber giderim
Hasretin bana vurur
Tezkerem çıktığında
Saçının üstüne türkü söyleyeyim
İşte derdim

Lazların deresine girdim
Trabzon'da gemi
Üç gün üç gece
Ateş düştü ben çocuğun içine
Başımda dağlar dumanlandı
Hiç görmedim
Jivan Hanı'nda güneşi
Oturdum 366 dize söyledim
Defter aldım
Güzelliğin üstüne tamamladım
Mervan soyuna benzedin
Dizelerimin özünü bilmezsin
Sana ad san olsun
Üç kına eksik kaldı
Seni en başa
İmamın yerine korum

Oy sensin sensin
Güzelim sensin
Nakışlı keklüksin
Piraz eğil ruhum

Bir öpücük alayım
Beni öpme
Köyüm şeytandır, müzevvirdir
Kâfirlik etme güzelim
Gençlik dört gündür
Sizin eve vardım ki
Kibarım yok evde
"Dostum nerede?" dedim
Dediler:
"Küçük bir kömbe pişirmiş
Kelp kocasının inadına
Beraber gitmiş senin aşkına
Sana duacıdır"
Fareli kulubeye gittim
Başım dönüverdi
Ateşin yanındaki taş
Eğildim, yüzümü sürdüm, öptüm
Dedim, güzelimin eli sana değmiş
Bir dişim kırıldı
Biri yerinden oynadı
Kapının arkasına girdim
Topal dananın yuları ayağıma dolandı
Yere düştüm, otuziki dişim
Bir anda döküldü ağzıma
Kadıya şikâyete gittim:
"Kadı kanımın hesabı" dedim
Dedi: "Kadın yolunda ölenin
Kanının hesabı yoktur"
Dedim: "Sana lanet olsun
Seni Ermeni tohumu
Umarım silahın namlusunda
Ceviz gibi duran kurşun
Sana ölü yemeği olsun"
Dedi: "Üç sayfalık kitabı
Getirin hele

Bu şair oğlanın kanı nerede acaba?"
Üç sayfalık kitabı getirdiler
Sayfaları devirdiler
Kırmızı mecediye çıktı kadının kısmetine
Kadının kışının altına koydum
Bıyık altından güldü
"Git güzelce giyin" dedi
"Kanının hesabı el kızıdır"
Sevincimden zıpladım
Artık bana ölüm yok dedim

Yine bahar gelmiş
Tüccarlar, celepler dolaşiyor
Allah bir çiçek yaratmış
Ot, yaprak arasında
Yüzün yanıyor
Beşiktaş sokaklarının ışıkları gibi
Son senemdir, söyle bana
Canım çıktı, ruhum, imanım gitti
Beni dara düşürdün
Sanki keşişin hanım kızının yolunda
Kerem oldum
Gümüş tabakayı ver
Bir sigara sarayım
Bir keman ver bana
Yanına oturayım
Başımı göğsüne koyayım
Oy gönül ey vay gönül
Milletin derdi mal mülktür
Benimki seninle
Aynı yorgan altına girmektir

Söyleyen: Sulemano Qız
Derleyen: Mehmet Yıldırım

HEWA SA HEYDER (II)

Rında rında rında
Sermana cenûna
Zêyiya hot pêruna
Waa hot bîrawuna
Sekerê çarsûna
Fındıqa qonaxuna
Des u dî sami
Gêrma imamuna
Cômêrd vîrasta
Fîştara riyê dina
Bervon nêbervon
Guna mı herke şî jêdina

De vase vase
Qesa haqe vase
Xatîrê haqde
Xuyunê hu çaverde
Xuya mı ke tû çetina
Hurdike sovake
Adırde na cênciya mı verke
Xeylê fızilo qalê make
Esq u dêndarê yê goyilve
Xeylê qêyreta ma kerdo
Kêla de osnêna
Qêyrê tu kutîk nêwerdo
Cômêrd haq u talay wes amo
Amrê ma kam jêdero
Pêsera barê kerdo
Mînetçiya goyilve
Mîrod ma çîmde nêverdo

Qerevana na welati
Sayirena tu sayzani
Ez esqliyo
Hirêsew u şeşt u ses kılami

Tu sero vat keryd tamami
Hirê çeku kêmi
Tu kon hurenyda imami
Bervo gino rawuro
Amo Xanê Jivani
Surota tu vêsena
Jê soa derê Gumixani
Torê benê ni môm u sani
Verê hu biçarne
Axu u zaru lewê pani
Nêvo bımırı
Axu u zar bımani

Nerê derdo derdo
Melema mı derdo
Sârr qalê ma kerdo
Esq u dêndarê goyilve
Xeylê qeyrête ma kerdo
Minetçiya goyilve
Des u di zewnç
Xeriv u esîq dinade mendo
Cômêrd bas talay
Mırê ses zewnçu keno
Ses zewnçu nêkeno
Minetçiya goyilve
Mırod ma çimdê nêverdo

Areker: Mehmet Yıldırım

ŞAH HAYDAR'IN TÜRKÜSÜ (II)

*İyidir hoştur sıcaktır
Kadınların utangacıdır
Yedi gelinin görünçesi
Yedi erkeğin bacısı
Çarşıların şekeri
Konakların fındığı*

On iki öğün
Aşure çorbası
Yaratmış rabbim
Göndermiş dünyaya
Günahım ağlıyorum artıyor
Ağlamıyorum artıyor

Haydi durma söyle
Doğru söz neyse
Tanrıya bağışla
Vazgeç bu huyundan
Hoşuna gitmiyorsa davranışlarım
At gençliğimi ateşe yak
Çok dedikodu olmuş
Anlat bize anlat
Borçlusun bu aşka, bu gönüle
Bizi alabildiğine kayırmış
Kahrını köpekler çekmez
Hoş gelmiş tanrıya
Kimin ömrü fazlaysa
Bölüştürmüş aramızda
Aşka gönül borcun var
Bizi muratsız koymasın

Bu ülkenin çiçeği
Herkes bilir şairliğini
Ben âşığınım
366 dizeyi
Senin üstüne söyledim
Senin için tamamladım
Üç şey eksik kaldı yine de
Seni en başa imamın yerine korum

Ağlaya ağlaya düştüm yollara
Vardım Jivan Hanı'na
Yanakların yanıyor
Gümüşhane elması gibi
Sana nişandır, şandır bunlar

Çevir yüzünü bana
Öpeyim büyük özlemle
Yoksa ahuzar ile öleyim mi?

Derdimin merhemi derttir
Herkesin dilindeyiz
Aşka ve sevdaya borçlusun
Bizi yeterince yüceltti
Gönlüne minnetçi ol
Dünyada oniki çift garip
Üç de âşk kalmış
Yüce tanrı altı çiftini
Nasip ediyor, altı çiftini esirgiyor
Minnet duy gönlüne
Kalmasın alınmadık muradımız

Derleyen: Mehmet Yıldırım

HESEN'E SEYDALİ ÇENEKE SERO VATA

Ma nêt kerdo
Piya sôme gırmıka Baxını
Cenû hu pişto têra
Têde biyê jê juwîni
Kotime Kêmerê Çile
Meyil verdave juwini
Kotime Xagunê çê Gulavi Axayi
Dest estvê hermunê juwini
Kotime dârê Çuxura çê Hesên Wuşên Axayi
Verê hu çarnara Duzgini
Taê çenêy murdari
Taê çıxaş temiji
Yara mı rında
Jê nona serê soji
Kotara çenu ver, hên ke sôna
Jê makina Mursa'ê Kudiji

Areker: Mehmet Yıldırım

HESEN'E SEYDALI KIZ ÜSTÜNE SÖYLEMİŞ

Niyetlendik

Bağın¹ İlicasına

Birlikte gideceğiz

Kadınlar süslenmiş

Hepsi birbirine benzemiş

Çile Damı'na² girdik

Meyil verdik birbirimize

Gulavi Ağa'ların tarlalarına girdik

Sarılıp, dolaştık

Hesen Wuşen Ağa'nın Çukur'una³ daldık

Yüzümüzü Düzgün Baba'ya⁴ döndük

- 1 Bağın: Dersim'in Mazgirt ve Elazığ'ın Karakoçan ilçeleri arasında kalan bir köy. Bu köyde ılıca bulunmaktadır.
- 2 Çile Damı: a) Tekkelerde müritlerin sürekli ibadet ettikleri yer. b) İlıcalarda hastaların yalnız başlarına girdikleri kurnalı, tek kişilik yer.
- 3 Çukur: Dersim de bir köy.
- 4 Düzgün Baba: Dersim'in Nazimiye ilçesi sınırları içinde bulunan ünlü bir ziyaret.

Ayrıca, bu yerle ilgili aynı adla bir de efsane vardır. Efsaneye konu olan yer, Nazimiye ilçesi sınırları içinde bulunan Dewa Kuresu'dur (Kureşanlıların Köyü, bugünkü Zeve köyü).

Efsaneye göre Seyid Mahmud-i Hayrani, oğlu Şah Haydar'a bir kış günü hayvanları otarmasını söyler. Şah Haydar da kış günü hayvanları otarmak için Zargovit Tepesi yakınlarına götürür. Aradan biraz zaman geçince, babası Seyid Mahmud-i Hayrani, "Acaba Şah Haydar, bu kışın ortasında hayvanlara ne yediriyor?" diyerek, Şah Haydar ile hayvanların bulunduğu yere gelir. Bir de bakar ki, Şah Haydar, elindeki çubuğu hangi meşe ağacına vuruyorsa, o meşe ağacı filizlenip, hemen yeşeriyor. Tabii meşe ağacı yeşerince, keçiler de o meşe ağacının üstüne birikerek, yapraklarını yiyorlar, sesini çıkarmadan geri dönmek ister. Ancak bu sırada keçilerden birkaçı, korkarak kaçar. Şah Haydar da "Size ne oldu, yoksa babam ihtiyar Derviş Mahmud'u mu gördünüz?" der. Ama o sırada arkasına dönüp bakar ki, gerçekten babası oradadır.

Şah Haydar babasına ismi ile hitap ettiği için utanır, kaçar ve bugünü Düzgün Baba olarak adlandırılan dağın bir tepesini mekan tutar. Şah Haydar'ın kaçarken, Zargovit Tepesi'nden, Düzgün Baba olarak adlandırılan bu dağa kadar üç adımda geldiği söylenir.

Şah Haydar birkaç gün eve gelmeyince, annesi endişelenir, durumu Seyid Mahmud-i Hayrani'ye bildirir. O da, müritlerinden bir kaçına "Gidin bakın hele, Şah Haydar ne yapıyor?" diyerek gönderir.

Seyid Mahmud-i Hayrani'nin gönderdiği müritleri, Şah Haydar'ı bularak, onun hiçbir sorunu olmadığını, durumunun iyi olduğunu görünce, tekrar köye dönerler. Şah

*Bazı kızlar pasaklıdır, bazıları temiz
Benimkisi temizlerden
Saca atılmış ekmek gibi
Kızların önüne düşmüş
Öyle gidiyor ki, sanırsın
Mursa'e Kudij'in makineli⁵*

Derleyen: Mehmet Yıldırım

MENUS

Erê Menûs Menûs Menûs
Menûs çena Xal Badîni
Bonunê piyê tu vera
Hu dustde sôna soê sûri
Menûs tu ke mîde yena
Tu remnon bon Sôgayige'de çê pirê ma
Wuza ke mîrodê mın u tu nêkerd
Tu remnon bonve Duzgın Bava
Wuza ke mîrodê mın u tu kerd
Worxanê hu dame hora
Dest keme şeno şışık sera
Erê piyê tu wustawo
Bıraê tu mingirciyo
Menûs'e eskîza dukanu
Pêskura serê destê Xorteku

Derleyen: Mehmet Yıldırım

Haydar'ın durumunu soran babasına, "Durumu düzgündü, merak edilecek bir şey yok" derler. Düzgün kelimesi dilden dile dolaşarak, asıl adı Şah Haydar olan bu zata, Düzgün Baba denmeye başlanmıştır.

Düzgün Baba'nın Jel ve Haskar adında iki kız kardeşinin bulunduğu rivayet edilir. Jel ve Haskar adı, aynı zamanda Dersim'de iki dağın adıdır.

Bugün bile halk şifa bulmak amacıyla Düzgün Baba'ya giderek kurbanlar keser, dilekler diler ve ziyaret eder. Düzgün Baba'nın dolaştığı yerlerde ayak izlerinin hâlâ belli olduğu söylenir.

5 Burada sevgiliye karşı bir övgü anlatılıyor.

MENUS

Menus Menuş Menuş

Badin Dayı'nın kızı

Babangilin evin önünden geçersin

Karşında kırmızı elmalar

Gel Menuş, kaçırıp götürüyim

Sôgayige'de¹ Pir'in² evine

Orada eremezsek murada

Gideriz Düzgün Baba'ya

Orda murada erer

Çekeriz yorganı üstümüze

Ellerim ak memelerinde

Bahane etme Menuş

Dükkanların kuru üzümü

Delikanlıların ellerinin mendili

Baban bir düzenci

Kardeşin mangircıdır

Derleyen: Mehmet Yıldırım

HEWA ĞEZALE (I)

Ğezal Ğezal Ğezal

Çenê Ğezal zemo zela

Cômerdê dinalige

Mı va yane tu mirê keno helal

Paxê Surr verde

Ğezal'a mı pelax u puşi

Môm ama mı dime

Ğezal'am, môma Gomemişi

Linga şaerê ez şûne

Veyvê Gomemişi

1 Sogayige: Dersim'de Tunceli Merkeze bağılı bir köy

2 Pir: a) Alevilikte bir din adamı; b) Bir tarikat veya sanatın ilk kurucusu.

Xeverê amê mirê
Vake Ğezal'a tu berde
Ezo erê hu bıkışı
Pêsmala ipegine bijeri
Na kulu dirvetu çufır bıpışı

Ğezê Ğezê Ğezê
Ğezal'a mı persenê
Muriya Xarpêt'a reze
Erê Ğezê Ğezê Ğezê
Efkarê goyilê tu gino mı
Adirê tu zerê mîde amo
Çewres u ponç dereçe
Mino honde ke Ğeza hu sero vatê
Piska mı zerê mîde biya serpeze

Pax'o Pax'o Pax'o
De lemê lemê Pax'o
Ondêrê Pax persenê
Way de kulo derdo meraxo
Ala reê bêrê halê mîde nâde
Mı honde ke Ğeza hu sero vato
Hata dı - hirê sêri porê mı pelaxo
Sarê Pax persenê
Çanê mordêmdê kenê xaxve xaxo

Bonê piyê tûyo
Ğeza mı sôna şûye
Gureto pıra fetelina
Muyera biya bariye
Vajiyo Ğeza mîde
Teresê Mem'ê Kuye
Lalawo qesu Ğeza mı mesane
Su sayiya hukmâtte
Letê sômiye biya buye
Ezve Ğeza hora vîrare fime têra
Çor roji rameme dewranê na dina faniye

Bonê ma persena
Ĝeza'm hardo seniko
Tomirê mı nêceno
Ĝezal'am kêrîko koko
Ezo Ĝeza hu remnonu bonu
Wortê aşira Çareku
Remnayisê tûya cwanîke murê çiyê niyo
Zerê mı terseno peniyede
Esqê mın u tu sero tufong berjiyo
Ez xeyranê şexsê na lazêkvi
Hona çayilo nêzono halê serto

Vatox: Zulfi

Areker: Mehmet Yıldırım

ĜEZAL'IN TÛRKÛSÛ (I)

Ĝezal Ĝezal Ĝezal
Güzelim halis altınım
Umarım tanrı bana
Helal eder seni

Paxe Sur'in¹ önü
Çayır çimendir Ĝezal'ım
Okundu geldi Gomemiş'ten²
Ayağım kırılıydı gitmeyeydim
Gomemiş'in düğününde haber ettiler
"Ĝezal'ını götürmüşler" dediler
İpekten mendili alayım
Bu yarayı nasıl sarayım
Ben kendimi öldüreyim

Ĝeze Ĝeze Ĝeze
Ĝezal'ımı sorarsan

1 Paxe Sur: Dersim'de bir köy adı.

2 Gomemiş: Dersim'de bir köy adı.

Harput'un paşa armudu
Hey Ğeze Ğeze Ğeze
Efkârın basmış beni
Ateşin içimi kavurmuş
Çıkmış kırkbeş dereceye
Ğeza'm için o kadar söylemişim ki
Çiğerim içimde yanıp kavrulmuş

Pax Pax Pax³
Vah Pax eyvah Pax
Yanasica Pax'ı sorarsanız
Yaradır, derttir, hüzündür
Hele şu halime bakın
Durmadan Ğezam'ın üstüne söylemişim
İki-üç yıla kalmaz saçlarım ağarır
Pax'lıları sorarsanız
Adamı diri diri doğrarlar

Babanın evleri Ğeza'm
Varırsın gölgeliktir
Giymiş geziniyor
Kıldan da olmuş ince
Ğeza'ma kızmış
Körolasica Mam'e Kuye
Ulan Ğeza'ma laf atma
Git devletin kapısından
Bir parça ekmek getir ye
Biz Ğeze'yle kucak kucağa
Dört gün sürelim bu dünyanın safasını

Bizim ev Ğeza'm
Küçüktür daracıktır
Sazım çalmaz Ğezam
Kuru ağaçtandır
Ğeza'mu alır kaçarım
Çarekan⁴ aşiretine

3 Pax: Paxe Surr kastediliyor

4 Çarekan: Dersim'de bir aşiret adı

*Sen nazlımı kaçırmak
Benim için zor değil
Korkarım sonunda
Bu aşk yüzünden silahlar patlasın
"Bu oğlanın yiğitliğine hayranım
Henüz cahildir bilmiyor taşın sert olduğunu"*

Söyleyen: Zulfi

Derleyen: Mehmet Yıldırım

HEWA ĞEZALE (II)

Lawo Lawo Lawo
Zalîmê sarê Paxi
Sarê Pax vanê
Ma mordêm ceme Ğezal'a mı
Weşiyê keme Xaxi

Tu bi tu remnonu bonu
Çê Wus'ê Al'ê Xercemaliye
Wayirê ponsey çaxmaxiyê
Înaşala ke Haq toa nêkeno
Jê mordemê saxiyê

Serva Ğeze çîmê mı biyê liliye
Ero mı biriyê row u welaxiye
Ğezala mı pers kenê
Çiçega wertê baxi

Ğezê Paxi verde
Ğezal'a mı darê yemişi
Mızawurêna mîno Ğeze kenê
Gulunê Gomemişi

Vake "Ğezal'a tu remne berde
Qemer'ê biraê İvişi"
Tufong mîdê serva Ğeze
Hu ez endi hu bıkişi

Textîkê tomîr midê lê Ğeze'de ronîŝi
Ezve Ğeze'ra kume têvirare
Lew konu ĝêrdanê mavenê şîşi
Ğezela hu lew konu ĝerdanê ŝenê şîşi

Tomîrê mî nêceno
Ğezal'a mî kêrîko koko
Ğezal tu bi, tu remnonu bonu
Wertê aşira yi Ğareku
Tu remnonu bonu
Tufong ma sero feko

Ğezê Ğezê Ğezê
Muriya mîna reze
Sarê Gomemişi berde
Sayîrê mî rose
Tomîrê hu bije
Di-rê tenu dela horê vase

Ğezal tu ke mîde yena
Tu bon wertê veyvikude kon serfiraze
Sarrde esq u çef kena
Mirê biya lûya çambaze
A yara ke tôte qesey nêkena
Malê dina bije goyîl vîraze

Paxê Sûru verde Ğezal'a mî kêmero dûzo
Ez vanu nêvanu aqîlê Ğeze'de dengîzo
Vêrdena mî tîra çîna
Belka peniyede qatira pinçe bîzo
Kume têvirare
Lew konu mavenê hurdiyê çîzu

Paxê Sûru verde Ğezal'a mî şûye
Wertê na qesude ret nêvîndeno
Malê Mem'ê Kuy'e
Mî qedaê çani roa mî
Wertê na qesude nêvîndeno
Mordemê jê Mem'ê Kuy'e

Memo tu ret vinderê
Nêvîndena tu konu welteku juye
Serê serê teyrê perenora Ğezal'a mı
Sôno Bexıye
Ğezal'a mı hu têrapise
Bi vera mı taena cenciya hu verfiye

Mızıkê kunoro Ğezal dima yeno vireniye
Bojiyê ma dı goylû bijero
Xızırê sata tenganiye
Kume têvirare
Rameme dewranê ozeviye

Ğezal Ğezal Ğezal
Zerno mıno zelal
Haqik layîq diya
Mırê kêrdê helal
Hâq ez layıq dûne
Tôde bûne heval
Haq adirê dinalige wedaro
Rozê felek roê ma ceno
Dinade mâk beme bêqal

Vatox: Silemano Qız
Areker: Mehmet Yıldırım

ĞEZAL'IN TÛRKÛSÛ (II)

Vah! Vah! Vah!
Zalim Pax'lılar
Diyorlar Ğezal'ım biz
Adamı diri diri doğrarız

Gel seni alıp kaçırayım
Wuse Ale Xercemaliye'nin evine
Beşyüz tüfeği vardır
Allah doğrunun yardımcısıdır

Ğeze için gözlerim kan çanağına dönmüş
Yollarda yolaklarda kalmış
Ğezal'ımı sorarsanız
Bağda açmış çiçektir

Ğeze Pax'in önu
Yemiş ağaçları
Ğeze'yle beni konuşuyor
Gomemiş'in insanları

Dediler: "Ğezal'ımı kaçırdı
İviş'in kardeşi Qemer"
Tüfeğimi verin Ğeze için
Kendimi öldüreyim

Ağaçtan sazımı verin
Oturayım Ğeze'nin yanına
Ğeze'yle kucak kucağa olalım
Ğezal'ımın ak gerdanını, göğsünü öpeyim

Kuru ağaçtan sazım düzen tutmuyor
Ğezal'ım gel seni kaçırayım
Çarekan aşiretine götürüyüm
Silahlar üstümüze boşalsın

Ğeze Ğeze Ğeze
Yumuşak armudum
Gomemişli'ler götürdüler
Otur şairim sazını al
Sevgiline iki-üç türkü söyle

Benimle gelirsen
Seni gelinlerin hası yaparım
El âlemle konuşup gülüyor
Bana karşı kurnaz tilki kesiliyor
Seninle konuşmayan yârine
Dünya malını al gönlünü yap

Paxe Sur önu Ğezal'ım
Kayalıktır düzlüktür

Desem demesem Ğeze'nin aklında deniz
Bir gün kısır katır doğurur
Ama ben vazgeçmem senden
Kucak kucağa oluruz
Öperim memelerinin arasını

Paxe Surr öñü Ğezal'ım gölgeliktir
Söz dinlemez kör olası Mem'e Kuy'e
Kurbanın olam ruhum
Rahat durmuyor söz anlamıyor
Mem'e Kuy'e denen bu adam

Memo sen rahat durasın
Yoksa bildiririm haddini
Seneden seneye kuşlar uçar giderler
Bexiye'ye¹ Ğezal'ım
Süslenip hazırlan
Bana gel yavaştan
Al götür gençliğimi

Bir felaket geliyor Ğezal'ın ardından
Öñüne geçiyor
Biz iki sevdalının elinden tutsun
Darlık saatinin Hızır'ı
Kucak kucağa süreriz
Bekarlığın devranını

Ğezal Ğezal Ğezal
Benim güzel altınım
Tanrı araştırmış
Helal kılmış bana
Sevgili yapmış bizi
Şu yanasıca dünyada
Gün gelir bizi de alır felek
Adımız ünümüüz unutulur

Söyleyen: Silemano Qız
Derleyen: Mehmet Yıldırım

1 Bexiye : Dersim'de bir köy adı.

ERE HORA HORA

Erê Hora Hora Hora
Gôn kon raa tîra
Dî-hirê qeydu marê vaze
Derdê ma biyê têra

Erê destê hora mîde
Horê şime ezvê tîra
Seweta tu bûne pepug
Fetelûne kove kora

Serva na sewda tîra
Çenê vejûne ez çê hora
Çor roji na dinawa
Vîrare fişte vîlê tîra

Verê bonê piyê tûyo
Melema mîna qerazo
Yara ke zalimên kena
Mordem dî-hire qeydu çirê vazo

Yara ke xayinên kena
Mordem goylê aê vîrazo
Yê mîn u tu çetin niyo
Sôsîna mî mîn-u tu nazo

Vatox: Zilfi

Areker: Mehmet Yıldırım

EY HORA HORA

*Hey Hora Hora
Kan dokerim yoluna
İki-üç türkü söyle
Derdimiz depreşmiş yine*

*Haydi ver elin bana
Alıp başımızı gidelim
Pepug¹ olam ardın sıra
Gezem dağdan dağa*

*Yalnız senindi bu sevda
Kız, çıktım ben evimden
Şu dört günlük dünyada
Koşup sarıldım boynuna*

*Babamın evinin önü
Merhemim tarladır
Zalimlik eden yâre
İnsan türkü söylemeli*

*Hayınlık eden yârin
Gönlünü etmeli
Bizimki zor değil süslüm
Biraz naza çekersin*

Söyleyen: Zulfî
Derleyen: Mehmet Yıldırım

XİME (I)

*Xıme rında coka sero vaji
Xıme pers kene rona serê noni
Xıme şıye derero
Xoryt şî dôrmero
Dest kerd pısa Xıme vero
Toqmaq da dırnero
Xımê mı va meso çewune sari
Xortê sari biyê hari
Xımê tu kenê qurnê tari
Tu finê halvê hali*

Areker: Mesut Özcan

1 Pepug: a) Guguk kuşu. b) Zavallı, perişan olan

XIME(I)

Güzel Xıme üstüne söyleyeyim
Xıme ekmeğe sürülmüş yağdır
Xıme indi dereye
Gençler ardına düştü
El atılar uçkuruna
Tokmakladılar kışını
Dedim ona "Gitme el evine
Delikanlılar azmış Xıme
Seni karanlık bir köşeye sıkıştırır
Halden hale sokarlar"

Derleyen: Mesut Özcan

XIME (II)

Xıme vejiye serê boni
Tumôn kerydve serê zoni
Xımê nata vınde lewê tórani
Vake vındero va çemê soni

Erê Xımê Xımê Xımê
Ez naê tórê vanu
Erê tu rindeka
Ez naê zarera vanu

Xıme şiyê derero
Domoyñ şî dórmero
Paskûl day hermero
Xıme dê derero

Erê Xımê Xımê Xımê
Ez naê torê vanu
Erê tu rindeka
Ez naê zarera vanu

Xımê tu meso derero
Xoryt yenê dórme tóro
Yenê sarê tu sero
Siknenê mânê bari

Erê Ximê Ximê Ximê
Ez naê tôrê vanu
Erê tu rindeka
Ez naê zarera vanu

Dewe vera Ximê Ximê
Erê herê herê bi gavano
Wuyo ke kuno zidê tu
Beno Yezidê Sami
Wuyo ke mavenê mın u tu rıznenno
Pepugê wusâr çeverde biwano

Erê Ximê Ximê Ximê
Ez naê tôrê vanu
Erê tu rindeka
Ez naê zarera vanu

Areker: Mesut Özcan

XIME (II)

*Xime çıktı dam üstüne
Donun indirdi dizine
Xime böyle dur öpeyim
Söyledi "kalsın öğlene"*

*Hey Xime Xime Xime
Bunu sana söylüyorum
Bilirim, bildiririm güzelsin
İnan riya etmiyorum*

*Xime indi dereye
Çocuklar sardı çevresini
İnce beline vurup
Düşürdüler dereye*

*Hey Xime Xime Xime
Bunu sana söylüyorum
Bilirim, bildiririm güzelsin
İnan riya etmiyorum*

*Xıme sakın inme dereye
Delikanlılar düşer peşine
Geçerler üstünden
Kırarlar ince belini*

*Hey Xıme Xıme Xıme
Bunu sana söylüyorum
Bilirim, bildiririm güzelsin
İnan riya etmiyorum*

*Köyün önü Xıme
Kayalıktır yokuştur
İnat etme gel
Sana düzen kuran
Şam yezidi olsun
Aramızı bozanın kapısında
İlkbahar baykuşu ötsün*

*Hey Xıme Xıme Xıme
Bunu sana söylüyorum
Bilirim, bildiririm güzelsin
İnan riya etmiyorum*

Derleyen: Mesut Özcan

DATE

Date mıra heredana
Riyê hu murê ranêkena
Date mıra heredana
Riyê hu mıra çarnena
Diyax kena murod cena
Riyê hu mıra çarnena
Nêzon mıra çî wazena

Cigêrê zerê hu poynayi
Hora vana xas ipegê

Cigêrê zerê mî poyaayi
Hora vana xas ipegê
Nêzon merem hata keyi
Riyê hu mîra çarnena
Nêzon mîra çî wazena

Erê Datê Datê Datê
Melema mî koê Gerisê
Pepugo kârvi, bîlvîl u sôsînvi
Gîlê darikra nişi bîwani
Riyê hu mîra çarnena
Nêzon mîra çî wazena

Van mîlkê dina tôrê
Reê huyayisê tôki mîrê
Bi ma meke bême hurê
Riyê hu mîra çarnena
Nêzon mîra çî wazena

Çor roji na dinaligede
Meke tu kon wanuke
Çê wayirê mîde yenige
Riyê hu mîra çarnena
Nêzon mîra çî wazena

Vatox: Zîfî

Areker: Mesut Özcan

DATE

*Date küsmüş
Açmıyor yüzünü bana
Date küsmüş
Yüzünü kaçırıyor benden
Dilek diliyor murat alıyor
Yüzünü kaçırıyor benden
Bilmem ne istiyor*

Kendi ciğerlerin çürüttü
Sanırsın has ipektir
Benim ciğerlerim çürüttü
Sanırsın has ipektir
Bilmem ne zamana dek
Yüzünü esirgeyecek benden
Bilmem ne istiyor

Hey Date Date Date
Merhemim Geris Dağı¹
Sağır guguk kuşu olayım
Süslü bülbül olayım
Ağacın dalına konup şakıyayım
Yüzünü kaçırıyor benden
Bilmem ne istiyor

Diyorum dünya malı sana
Bir kerecik gülüşün de bana
Gel etme barışalım
Yüzünü kaçırıyor benden
Bilmem ne istiyor

Şu dört günlük dünyada
Yapma gelin ol bana
Sahibimin yeni evinde
Yüzünü kaçırıyor benden
Bilmem ne istiyor

Söyleyen: Züfi
Derleyen: Mesut Özcan

ŞİRE

Xaneli vera Şiren'a mı pulê vore
Hu xemelno fetêlina
Şiren'a mına çım gilore

1 Geris Dağı: Dersim'in Nazimiye ilçesi sınırları içinde bulunan bir dağ adı. Bu dağın eteğinde aynı adla bir de köy vardır.

Lawo seytano kor vano
Îsu şero çimu vezo
Ara sôdirde pê nonê tire boro

Erê Şirê Şirê Şirê
Omêdya mı Şirê
Erê haq kêder nêdo
Tu marê kerda pile
Haq kêder nêdo
Tu marê arda kerda malê xerzê çile

Xaneli vera Şirena mı dalıko buki
Cenika hewle ke kuna mordemê xıravın dest
Zeke mal beno murdar erzenê kutıki
Lawo Şire vana "awo ke dosta hu çına
Ez mija hu bijer sorxazê dinê kêri"

Erê Şirê Şirê Şirê
Omêdya mı Şirê
Erê haq kêder nêdo
Tu marê kerda pile
Haq kêder nêdo
Tu marê arda kerda malê Xerzê çile

Xaneli vera Şirena mı bıbervo vındero
Kês çino xeverê Silêmando nêvındero bêro
Parr na taw şıyo Mardin'de dijdêna bostani
Nove pıra merdo
Erê Şirê bêbextiyera merdo
Erê ez ke bızoni na raştâ
Xızirê serê Deyrayiyê mîrodê ma newe kero

Erê Şirê Şirê Şirê
Omêdya mı Şirê
Erê haq kêder nêdo
Tu marê kerda pile
Haq kêder nêdo
Tu marê arda kerda malê xerzê çile

Xaneli vera mı va lewa teke
Erê destê hu destê mîke
Ma horê şime mereke
Mı ke tōra se vake
Tu qeytan veymeke

Erê Şîrê Şîrê Şîrê
Omêdya mı Şîrê
Erê haq kêder nêdo
Tu marê kerda pile
Haq kêder nêdo
Tu marê arda kerda malê xerzê çîle

Xaneli vera Şîrena mı hêgayi
Erê qey nêhûna
Ma va se biyo wayi
Ez tōrê qırva kerî
Apê tu Dursîn Axayi

Erê Şîrê Şîrê Şîrê
Omêdya mı Şîrê
Erê haq kêder nêdo
Tu marê kerda pile
Haq kêder nêdo
Tu marê kerda malê xerzê çîle

Areker: Mehmet Yıldırım

ŞİRE

*Evlerinin önünde Şire'ciğim kar gibi
Süslenmiş salınıyor
Ceren gözlü Şire'm
Kör şeytan diyor "git ulan
Çıkar gözlerin sabah kahvaltısında
Katık yap ekmeğine"*

Hey Şire Şire Şire
Umudum Şire
Allah keder vermesin
Seni bize büyütene
Allah keder vermesin
Seni koynumuza koyana

Evlerinin önünde Şire'ciğim dal gibi
Kötü adamın elinde has kadın
Köpeğin önüne atılmış mundar ete benzer
"Hey Şire" diyor kendi kendine
"Dostu olmayanın yaptığı yemeğin içine edeyim"¹

Hey Şire Şire Şire
Umudum Şire
Allah keder vermesin
Seni bize büyütene
Tanrı hoşnut olsun
Seni yatağımuza verenden

Evlerinin önünde Şire'ciğim ağlayadursun
Biri varıp Sileman'a haber iletsin, durmasın gelsin
Geçen sene bu zamanlar Mardin'de
Bostan hırsızlığına girmişti
Vurulup ölmüş bahtsızım
Bilsen ki doğrudur bu haber
Bereketli günlerin Hızır'ı muradımıza erdiresin

Hey Şire Şire Şire
Umudum Şire
Allah keder vermesin
Seni bize büyütene
Tanrı razı olsun
Seni yatağımuza reva görene

Evlerinin önü de Şire'ciğim tek ağaç
Dedim "Şire ver elini

1 Burada sevgilisi olmayan kadından bahsediliyor.

*Gidelim samanlığa
Ben ne dediysem
Sen sesin çıkarma"*

*Hey Şire Şire Şire
Umudum Şire
Tanrı keder vermesin
Seni büyütüp erdirene
Tanrı üzmesin
Seni yatağımıza layık göreni*

*Evlerinin önü Şiren'im tarla
Hey neden gülmüyorsun?
Haydi gül, n'oldu sana?
Emmin Dursun Ağa'yı
Kurban edeyim sana*

*Hey Şire Şire Şire
Umudum Şire
Tanrı keder vermesin
Seni bize büyütene
Allah keder vermesin
Seni yatağımıza reva görene*

Derleyen: Mehmet Yıldırım

ELE

*Gêrmo gêrmo gêrmo
Ela mı gêrme na perojo
Elê destê hu bide mı
Sôme ondêr dârê viroji
Mîrodê min u Ele bıkeru
Tawurê asmê roji
Erê mı qedaevê cân tawurê asmê roji
Vake "sayirê mı mîra se vana
Teres biyo vilê mîra
Postalê linge niyo ke*

Tengo karydro çini bıbirni veji
Kume têvirare
Hirê sêw u hirê roji"

Elê Elê Elê
Malê zêrya mîna bele
Kotime têvirare
Mal amo hele
"Sayirê mî berdena mî tîrê çina
Key ke sala mânê tu arde este
Binê hermunê meyitê mî
Berdu dârê mezele
Belkâ tîra bîvi bêtesele"

Erê Elê na amnono
Elifa mî çîxaş gêrmo
Kurês dewa tîvo
Cenûnê sâr lingede iskarpinê
Yê Ela mî çarix u çermo
Elê rînd ronise rînd rawurze
Wertê sârde marê edevo sermo
Mî binê çîzûnê Ela hu lêw kerd wuzavo korvo
Tu vana ipego nermo

Ele sîna ware
Ondêr destde bureso
Qal u qîrê Ela mîde meve
Peniyede emegê tu emegê boso
Belka Memed Efendi kitav bıjero zoni sero
Berjenê mî u tuye nêqde roniso
Dî - hirê qeydu dela horê vase
Vengê sayirê mî weso
Mordem çîxaş ke jêde çando
Peniyede emego boso
Oli kenê a ke yena ova ma
Lewê dela hora heştê meso
Ez ke çê sîmara meşeri
Gereke faydê cenciya tu mî reso

Erê Ela mı nu wusarro
Wusarr amo wanena ondêr mirçike
Ele şiya ruvalde kincê ma şûtê
Kerde jê perra qılançike
Ez ax wax konu meraxê Ela Pilvancike
Sayirê mı tomır bije
Ezvē tōra şime şūya holike
Tomır biçine haq kena
Qeydê mine hu tomırde jūke
Haq ke ano hurê ezo xortê hirê roji
Ele mirê reyna bena veyvike
Bi horê tēvirare kume
Faydê dina ju mordem çiko

Erê Elê sono roa mı
Ez nêzon mı sero sôdıro
Jūyo cero yeno
Pezna hu tadano
Ez ke vaji Mursawo Towuro
Qesu u xeveru lazêk mesane
Rindo eve hedıro
Kam ke yeno sōno
Riyê Ele'ra çakuçünê hu dano miro
Haq bivêsko çê yi mızawuru
Roa mı mordem cwanika jê tu bijero
Sare mavenê şeni serno
Vaxu sero bımıro wiyi

Vatox: Silemano Qız

Areker: Mesut Özcan

ELİF

*Sıcaktır sıcaktır sıcaktır
Elif'im bu öğlen sıcağıdır*

*Gidelim Viroz¹ başına
Murada erdirisin bizi
Yerin göğün sahibi
Kız kurbanın olam
Yerin göğün sahibi
"Ne dersin" diye sordu: "Şairim
Teres² bela olmuş başıma
Postal değil ki
Ayağımı sıktı deyip çıkarıp atayım
Koyun koyuna yatalım
Üç gün üç gece"*

*Elif Elif Elif
Oy benim ciğerim
İşte koyun koyunayız
Her şey karıştı
"Şairim götürüleceğin yok beni
Ne zaman ki kuşağını getirdiler
Cesedim uzanmış yatıyorken
Atarlar omuzbaşıma, mezara korlar
Belki o zaman keserim ümidi senden"*

*Elif kız bu yazdır
Elif'im ne kadar sıcaktır
Kurês³ feleği sana şikâyetimdir*

1 Viroz: Güneşe karşı olan hafif eğimli tarla.

2 Teres: Deyyus, pis herif, pezevenk, puşt.

3 Kurês: Kureyşan aşiretinin atası. Yörede Kurês ile ilgili birkaç efsane anlatılmaktadır. Bu efsanelerden biri şöyledir:
Efsaneye konu olan yer Bağın'dır.

Alaeddin Keykubat bir gün (Kureyş) Seyyid Mahmud-i Hayrani'yi yanına çağırır, ondan mucizeler isteyerek; "Senin kerametin varsa eğer, sen bu kış günü, bu zemheri ayında elini şu göle götürür de bir karpuz çıkarırsan, ben senin o zaman bir keramet sahibi olduğuna inanırım" der. Seyyid Mahmud-i Hayrani, elini gölün dibine götürür, gölden bir karpuz çıkararak Alaeddin Keykubat'a uzatır. Alaeddin Keykubat bu kez; "Senden bir şey daha isteyeceğim. Elini tekrar gölün dibine götürüp, yeni filizlenmiş, çiçeği burnunda bir salatalık çıkarabilir misin?" der. Seyyid Mahmut-i Hayrani, yine elini gölün dibine uzatır, yeni filizlenmiş, çiçeği burnunda bir salatalık çıkararak, Alaeddin Keykubat'a verir.

El âlemin karısının ayağında kundura

Elifimin ayağında kuru çariktir

Elif güzel otur güzel kalk

Daha sonra Alaeddin Keykubat, Seyyid Mahmud-i Hayrani'yi yanına alarak Nazimiye'ye gelir. Burada fırıncıları çağırır ve onlara; fırınları iyice yakmalarını emreder. Fırıncılar fırınları iyice yakarlar. Aradan birkaç gün geçer, Alaeddin Keykubat, Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin fırına atılmasını emreder. Bu sırada Alaeddin Keykubat'ın yanında Derviş Güher ve Çuhadar Mehmed Ağa da bulunmaktadır. Seyyid Mahmud-i Hayrani fırına atıldığında, Çuhadar Mehmed Ağa'yı da kolundan tutup beraberinde götürür. Aradan yirmi dört saat geçer, Alaeddin Keykubat, fırının kapılarının açılmasını emreder. Fırıncılar fırının kapılarını açarlar ki, ne görsünler; Seyyid Mahmud-i Hayrani ve Çuhadar Mehmed Ağa'nın bıyıkları ve sakalı buz tutmuş. Alaeddin Keykubat, Çuhadar Mehmed Ağa'ya sorar : "Ben sizi fırına attırdım ama, siz buz bağlanıyorsunuz. Ne oldu size?" Çuhadar Mehmed Ağa hemen cevap verir : "Paşam, siz bizi fırına attıktan sonra biz ateş diye bir şey görmedik. Bu zat bir çayıra gidip oturdu. Öylesine bir rüzgâr esiyordu ki, biz neredeyse soğuktan ölecektik" der.

Bunun üzerine Alaeddin Paşa, Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin gerçekten keramet sahibi biri olduğuna inanır ve ona: "Nereyi istiyorsan, ne istiyorsan söyle orayı sana vereyim" der. Seyyid Mahmud-i Hayrani önce; "Ben senin hüçbir şeyini almam" derse de sonra, Nazimiye'nin bir köyünü ister ve oraya yerleşir.

Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin yerleştiği bu köye, O'nun atası olduğu Kureşanlıların adı verilmiş ve bu köye, Dewa Kuresu (Kureşanlıların Köyü) denmiştir.

Ali Kaya, *Tunceli Kültürü* adlı kitabında ise, Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin fırından çıkarılışının sonrasını, Tunceli eski valisi Kenan Güven'in, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları'ndan (Ankara, 1991) çıkan, *Tabiat Güzellikleri ve Kültür Değerleriyle Tunceli* adlı kitabından şu şekilde anlatıyor:

Üçüncü günün sonunda fırının kapılarını açarlar. İkisinin de sağlam olduklarını ve çıktıklarında Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin kaşları, sakalı ve bıyıklarının buzlarla kaplı, Derviş-i Güher'in elinde de bir salkım taze üzüm olduğunu görürler. Kumandan Derviş-i Güher'i yanına çağırarak ondan durumu sorar, Derviş-i Güher de; "Kumandanım, biz fırına girdikten sonra, bu zat bir şahin oldu, fırının içinde döndü durdu. Onun kanat çırpışında bir anda fırın buz gibi soğudu. Her taraf buzlarla kaplandı. O sırada bir üzüm bağı oluştu. Ben bağdan bir salkım üzüm alıp, yedim. İkinci salkım üzümü koparıp yiyeceğim sırada, sizler çağırınız ve biz de fırından çıktık, geldik" der.

Bunun üzerine kale kumandanı bu zatın ermiş kişilerden biri olduğunu anlar ve ondan özür diler. Sonra da; "Bak, ben bu yörenin kumandanıyım. Buralardan nerede yer istersen sana orayı vereyim" derse de Seyyid Mahmud-i Hayrani kabul etmez. Fırından büyük bir köz alır. Közü havaya atar, köz gelir bu günkü Nazimiye ilçesi, Bostanlı köyüne bağlı Zeve mezrasına düşer. Seyyid Mahmud-i Hayrani de közün izini takip ederek buraya gelir mekân tutar. Kale kumandanı bu yörede yaşayan kişilere, vergilerini Seyyid Mahmud-i Hayrani'ye vermelerini emreder.

Seyyid Mahmud-i Hayrani buraya (Zeve Mezrasına) ilk geldiği gün ateş közünün düşüğü yere elindeki çubuğu diker. Ertesi gün bakarlar ki, o dikilen kuru çubuk ve paralelinde de iki tane daha aynı uzunlukta ağaç yeşermiş.

*Elin içinde ardır, edeptir
Elifimin memelerin arasını öptüm
Sanırsın yumuşak ipektendir*

*Elif yaylaya gidiyor
Elinde bakracı
Dedikodusunu yapmayın Elifimin
Boşunadır çabanız
Mehmet Efendi kitap açsın dizlerinin üstüne
Otursun benle sen haksızın yanı başına
Yârine iki-üç türkü söyle
Sesi güzeldir şairimin
Ne kadar çalırsak da*

Yeşerdiği rivayet edilen bu kuru çubuklardan bir tanesi tamamen kaybolmuş. İkincisi de çürümüş ve enkaz olarak bulunduğu yerde durmaktadır. Üçüncü, yani asıl Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin bastonu veya değneği olarak söylenen ağaç ise, asırlık bir kavak ağacı olarak kurumuş bir durumda, hatta yarısına kadar göçmüş, yerden takriben 20 metre kadar kuru bir vaziyette durmaktadır. Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin nesli pek fazla olmamış. Aileden biri doğduğu zaman beşiğe konulduğunda, beşik kendiliğinden sallanmış. Ancak bu doğumdan sonra da o aileden mutlaka biri ölmüş. Ölenler yıkanır, kefenlenir, cenaze namazı kılındıktan sonra, Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin çubuğu olduğu söylenen ulu kavak ağacının altına bırakılır; ölü o gece orada kalır, ertesi gün şafak vakti kible tarafından iki tane güvercin gelir, ölünün yanına konar, sonra da üç güvercin olarak uçar giderlermiş. Rivayet olunur ki, Seyyid Mahmud-i Hayrani, oğlu Seyyid Şah Haydar (Düzgün Baba) ve bundan sonra yedi göbekte Seyyid Hüseyin, Seyyid Mahmut olarak on dört göbək nesli bu şekilde devam etmiş. On dördüncü nesile kadar, beşik kendiliğinden sallanmış, ölenler de güvercin olarak uçup gitmişler. Ancak on dördüncü göbeğe gelinceye kadar çevredeki müritler çoğalmış. Çevre illere, hatta Konya, İstanbul, İzmir gibi uzak illere dağılmışlar. Bunlar buralarda, "Bizlere pir gel-sin, bizleri ziyaret etsin. Evimize buyursun" diye ricada bulunmuşlar. Oysa nesilleri pek fazla olmadığı için bu kadar insanın arzularını yerine getirmek mümkün olamıyormuş. Zamanın ileri gelenleri, söz sahipleri bir araya toplanmışlar, bu duruma bir çare aramışlar. Sonunda Seyyid Mahmud-i Hayrani'nin on dördüncü torunu olan (Seyyid) Derviş Mahmud'u kendi soyundan olmayan bir kıza evlendirerek bu neslin belki bu yolla çoğalması neticesine varmışlar. Ve Derviş Mahmud'u kendi köyünden (bazı rivayetlere göre Berdan aşiretinden, bazı rivayetlere göre de Kolon aşiretinden) bir kıza evermişler. Bu evlilikten Derviş Mahmud'un yedi tane çocuğu olmuş, bu çocukların ismi şöyledir : Kali, Ali, Hüseyin, Mevali, Gulı, Kude (Sakat-Topal), Gazi. Bu çocuklar da evlendikten sonra bunların da çocukları olmuş ve bugün Tunceli yöresinde yaşayan Kureyşan aşiretinin babaları olarak aşiret arasında boy boy anılırlar. Örneğin; Kali'den doğan, onun soyundan gelen Kureyşanlılara (Kali'yan), Ali'den doğup gelenleri (Ali'yan), Mevali'den doğup gelenlere (Mevali'yan) deniliyor. (Ali Kaya, *Tunceli Kültürü*, Aydınlar Matbaası, Şubat 1995, İstanbul, s.85-87)

Sonu boş emektir
Yârin sizin köye gelirse
Ali⁴ aşkına yanından gitme bir hafta
Ben sizin evden gitmezsem
Gençliğinin yararı dokunmalı bana

Hey Elif bu ilkbahardır
Kuşlar şakıyor
Elif yunakta çamaşır yıkamış
Saksağanın kanadı gibi apak yapmış
Ah vah ediyorum
Düşkünüm Pilvank'ır⁵ Elif'e
Al sazını şairim
Seninle çardağa varalım
Çal sazın Tanrıyı seversen
Sazın eşlik etsin şarkılarımıza
Tanrı araştırırsa ben üç günlük delikanlıya
Elif yeniden gelin gelir bana
Gel seninle kucak kucağa olalım
Yalnız yararı ne ki dünyanın

İşte akşam oldu Elif ruhum
Bana seher açar mı bilmem
Biri geliyor aşağıdan salını salını
Boylu postlu, Mursawo Towur olsa gerek
Laf atma şirin çocuğa
Burdan kim gelip geçse
Elif içindir ama o
Çekicini bana vuruyor
Tanrı müzevvirlerin evini yakсын
İnsan senin gibi kadın alsın
Koysun başın göğsüne
Ah sonra isterse orada ölsün

Söyleyen: Silemano Qız

Derleyen: Mesut Özcan

4 Ali: Hz. Ali

5 Pilvank: Pilvenk, Dersim'de bir köy. Aynı zamanda bir aşiret adı. Türkiye konu olan kız, Pilvenk aşiretine mensuptur.

NARE

Mı ewro Nare diye
Verê çêvêrdeviye
Bûne çewt lewê na pa
Sewê mira herediye

Narina narina narina mı
Erê bi ronise cirana mı

Nare cero yena hinira
Lesâ bariye tadana
Bûne çewt ke uwe bıwaj
Verê hu mira çarnena

Narina narina narina mı
Erê bi ronise cirana mı

Areker: Mesut Özcan

NARE

Bugün Nare'yi gördüm
Kapının önündeydi
Kaçamaktan bir öpücük aldım
Gece bana küstü

Oy Nare Nare oy narinim
Gel otur yanıma güzel komşum

Nare aşağı(dan) çeşmeden geliyor
Selvi boylum salını salını
Eğildim ki su isteyem
Yüzün bana çevirdi

Oy Nare Nare oy narinim
Gel otur yanı başıma güzel komşum

Derleyen: Mesut Özcan

TEW VEYVIKE

Têw veyvikê têw veyvikê
Cwanika sermoneke
Hu xemelno fetelina
Peznera biya rindeke

Têw veyvikê têw veyvikê
Vilika verê vore
Wusarr amo bena ciya
Bêxatır u bêbare

Têw veyvikê têw veyvikê
Çiçega wertê merge
Veyvê veyvike gureto de
Bêmôm u bêpêruge

Veyverê qonâx vırastê
Sanê dârê Karsiniye
Veyverê qonâx vırastê
Sanê dûzê Karsiniye

Vatox: Zilfi

Areker: Mehmet Yıldırım

OY GELİN

*Oy gelin vay gelin
Soylu utangaç gelin
Süslenmiş geziyor
Endamı ne güzel*

*Oy gelin vay gelin
Karlara ortasında Kardelen¹
Hatır gönül etmeden
Bahar geldi solup gitti*

1 Kardelen: Bir çiçek adı.

Oy gelin vay gelin
Çayır çimenin çiçeği
Düğün kurmuşlar geline
Okuntusuz duvaksız

Konak kurmuşlar geline
Karsiniye² tepesine
Konak kurmuşlar geline
Karsiniye düzündə

Söyleyen: Zülfi
Derleyen: Mehmet Yıldırım

TÜRKÜ-1*

Wer erê
Ez ke cero amune çê sîma
Sôsina mı
Mı tîra xatır wast da ra
Tu kotara mı dîma
Melema mı
Biya hira
Nu ondêr goyilo
Mezal mı nêda
Ez peyser cerunera
Amune ke lew tîra nine
Zalimê
Tu çîra nêverda
A sate biyê a sate
Derdê tîvê mirê bi gîra
Tu biya kardya alafranga
Cigera mı zerê mide bîrna
Ezvê tîra piya
Sôme diwanê Ana Fatma

2 Karsaniye: Dersim'de bir köy adı.

* (1, 2, 3, 4 numaralı Türkülerin Zazacası *Berhem* dergisinin Kovara Lekolinen Civaki u Çandi/İlon 1988/Hejmar 3. sayısının 57 ile 61. sayfalarından alınmıştır.

Melema mî
Na dina niya haqvo a dina
Ana Fatma persena
Qenderbaşıya cenûna
Çôpolê dana riyê tôro
Riyê tu kena şa
Vana "çenê çêvêsayi
Na sewetera çê
Tu hu vêsna qedena
Tu cena erzena lewo qatran
Mî kena bekçiyê verê tu
Tu verde kolû name tıra
Guneka ma tôrê yena
Sôme gıneme Ana Fatma'ro
Tu ef kena
Kêna haqê çanê ma
Tu beme saneme
Yerdimê kowunê ma

Wer erê
Na olôm ke jûvo
Mın u tôrê vazo
Melema mî
Ma na derdu nêweme
Ma na kulu nêweme
Sôme çola çol qurvete
Sılaqê çanê tu vıneme
Lawo kata sôna rew hê
Sayirê mî
Weşıya çanê tu wazeme

Wer erê
Xerivo xerivo
Rındeka mî
Xerivê Kudiji
Qesa peene mîra vase

Şilêci wustêra, têt wurji
Damawo laako Areyizo
Çor roji nêqediyoy
Dersonê ceniyê dengîji
Sôsînê
Tu sera niyamo
Wertê çiçegê koê Dersimi
Heserê tu zor kerdo
Qonaxê beguno
Ma sero kerdo
Duman u miji

Wer erê
Çanê çanê çanê
Sôsina mı
Tu çana na çani
Xatirvê tîvo
Ma niştîmero gemiya Yunani
Dengız lete kerdo
Kotîme hudîdê Trabzoni
Şime ondêrê Ostomol'de vejayme
Heserê tu zor kerdo
Qonaxê beguno
Ma sero kerdo
Duman u miji
Xevere amê vanê
Şilêci amê iskêla Topxani
Şûne ke yara hu pers kerine
Vejay ke hetê mara kêş çino
Pêro gêrmêwerê meratê na Tersani

Wer erê
Ez heyranvi
Rindeka mı
Heyranê tûne
Gêrdanê tûyê şîşi

Qedaê roa hu bîjerine
Şûne çê Simonu
Tutinê Muşî
Lawo kata sôna rew bê
Şerê jê sarê Xînîşî
Tuvê wayirê hu kena
Çanê rew bê imanê mî şî
Sôsina mî
Silvîs'ra vejîye
Tîm tîm nê namuşi

Areker: Hawar

Vatox: Qeme Areyiz

TÛRKÛ-1

Canım

Aşağıdan sizin eve vardığımda

Süslüm

Vedalaşıp ayrıldığımda

Peşime takıldın

Merhemim

Ardıma düşüp geldin

Meret gönül kabardı

Dinlemedi beni

Dönüp öpmek istedim

İzin vermedin

Zalım seni

O andan sonra

Derdini çekemez oldum

Sen alafranga bıçağı oldun

Çiğirim parça parça ettin

Merhemim

Bir gün gelecek

Göçeceğiz bu dünyadan

Varacağız Ana Fatma¹ divanına
Kadınların mürşididir
Yüzün kara eder
Sual edip sorar:
"Kız ev yanastca
Niye kendini yakıp bitirdin?"
Sonra seni alır
Katran kazanına atar
Beni de bekçin yapar
Kazanın altına odun atarım
Sonra dayanmam
Gider yalvarırım Ana Fatma'ya
Seni bize bağışlar
Alır götürürüm bizim dağlara

Canım
El elbirliđi eder
Benimle seni söylerse
Çekemeyiz bu derdi
Saramayız bu yaramızı
Gel gidelim gurbet çölünün vadisine
Canının çekirdeğini göreyim
Şairim nereye böyle
Sakın geç kalma
Canının sağlığını dilerim

Hey garibim, yakışıklım
Kudanlı² yiđidim
Son sözünü bana söyle
Gurbetçiler kalkıyor, ben de kalkayım
Yazık Areyanlı³ çocuğa
Daha dört gün olmadı süslüm
Senin gibi çiçek açmamış

1 Ana Fatma: Hz. Ali'nin eği Fatma'nın Dersim'de halk arasında söyleniği (Ana: Dince aziz tanınan bazı kadınlara verilen saygı unvanı).

2 Kudanlı: Kudan aşiretine mensup kimse.

3 Areyanlı: Areyan aşiretine mensup kimse.

*Bu Dersim dağlarında
Özlemine dayanamamışım
Beylerin konağı başımıza yıkılmış*

*Hey canım canım canım
Süslüm benim
Sen bu canın yârisin
Haydi kal sağlıcakla
Bindik Yunan gemisine
Denizi yarılacak
Geldik Trabzon şularına
Sonra uzandık
Şu lanet İstanbul'a
Derdinden deli olmuşum
Beylerin konağı toz duman olmuş bana*

*Haber saldılar: Gurbetçiler Tophane iskelesinde
"Varıp yâri sorayım" dedim
Baktım bizim taraftan kimseyi göremedim
Hepsi de bu tersanenin işçileri
Hey güzelim hayranınım
Vurgunum güzel gerdanına
Ruhum kurbanım sana
Vardım Simonların evine
Muş tütünüdür
Ruhum
"Nereye gittiysen tez gel
Allahı seversen canım
Durma gel imanım gitti
Süslüm
Artık Silvîs'tan⁴ çık"*

Derleyen: Hawar

Söyleyen: Qeme Areyiz

4 Silvîs: Dersim'in Nazimiye ilçesinde kutsal bir dağ.

TÛRKÛ-2

Pezna tu rindeka
Qewaxa mîna reza
Çenê ma newe amêyme
Nêzoneme hal u wusîlê na qeza

Pulêmuriye'de reqî sımîto
Sate hot u nêma
Terkit u amune naza
Mîno da çeverro
Vana lawo tûyê kamyâ
Tezelê tûyê seyrê
Melêm melêm
Kıvarên u meymanênnya nazay

Heyi heyi heyi
Sayir dosto heyi
Hirê tenêy dôtra yenê
Sayirê mîno teyi
Qedaê tu bijeri
Wurjînera vervo çî şêri
Wuşîra deşti bijeri
Bâri horê meyman keri
Sono tari nawo ame
Saê hu bonu bonê peyi
Ğeylê waxto ma juwin nêdiyo
Esmu vera sonu kunu peyi
Des u dî çay poro filiko
Gêrdanê şîşi sero konu leteyi

Melema mı
Çenê eke rozê çimê ma tu nêgineno
Çiger ma zerêde nêmaneno
Çiger beno leteyi
Serê surote vêseno
Soa ke darera esta

Lawo qedaê tu bijêri xevera ma
Zerê u goyilê tôra esta
Lawo qedaê tu nêceme
Sere tengaiya
Lewê ma u tu destra
Siliye sano kowu
Laşêr kerde çemu
Uwe ama şiya
Derê Heyderu'de vineta
Qemer, Qemer
Âk derdê min u tôrê
Hona goyilrê esta
Koê serê ma persena
Tap u na rivêşi

Erê wusarr nawo ame
Fetêline şix u dewreşi
Hirê fizili dewa simade estê
Se kon ke dôrme mara nêşi
Ondêr nu goyilo
Loqmê nu ke peyniya gula miro nêşi
Servê yara mîvo se kon
Ondêr avorde nêşi

Areker: Hawar

Vatex: Qeme Areyiz

TÛRKÛ-2

Güzel endamlım
Selvi boylım
Biz buraların yenisiyiz
Bilmeyiz yolunuz yordamınızı

Pülümür'de rakı içmişler
Saat yedibuçukta
Çıkıp buraya geldim

Kapısını çaldım

Dedi: "Kimlerdensin çocuk

Sen öksüzün şansı varmış

Canım! Canım!

Konukseverdir, kibardır burası"

Hey şair dostum hey

Karşıdan üç adam geliyor

Şairim de onlarla

Kadını alayım

Kalkıp karşılayayım

Elinden bastonun alayım

Onu konuk edip ağırlayayım

İşte gecenin karanlığı bastı

Şahımı arka odaya alayım

Çoktandır hasretiz birbirimize

Geceleyn arkasına sokulup sarayım

Ak göğsüne başım koyayım

Kız merhemim benim

Bir gün görmesem seni

Ciğerim parça parça olur

Yüzün yalım yalım yanıyor

Ağaçtaki elma gibi

Yiğit sana kurban olayım

Gönlünden haberimiz vardır

Ama çekemem kahrını

Bu sene darlıktır

Ellerinden öpeyim

Dağlara yağmur yağmış

Azgın seller

Haydaran Deresi'ni doldurmuş

Qemer, Qemer

Bu da şansımız

Bizim elleri sorarsan

Dağdır, tepedir, deredir

*Yine bahar geldi
Yola düşmüş şeyhler, dervişler
Sizin köyün üç dedikoducusu
Ne yapsam ayrılmazlar çevremizden
Bu meret gönüldür
Bir dilim ekmek boğazımdan aşağıya inmedi
Yârim üstüne yemin ederim
Ne ettiysem inmedi aşağıya*

Derleyen: Hawar

Söyleyen: Qeme Areyiz

TÜRKÜ-3

NAZİMİYELİ DELİKANLI İLE KÜRT KIZININ TÜRKÜSÜ

Erê koê serê ma persena
Melema mı
Çiçego gulo
Wertê çiçegude
Vilêçewtê hu simbilo
Vana lawo hên mayaze
Piyê mordemê sêy haqo
Haq dinade mordemode pilo
Heserê goyili sano ma
Zerê ma dirveto kulo

Erê mala sîma rında
Melema mı
Verdê sôna şûye
Melema mı
Mala sîma rında
Peyde sona şûye

Vana lawo tôrê silayiya
Meste bê çê ma meymaniye
Cwanîka de qayet rindeka

Melema mı ağırbaşliya
Hem ağırbaşliya hem rindeka
Hemik tasilliya
Ama lewêmade hurdi hurdi qesey kena
Juya ağırbaşliye

Roza bine ez terkito şûyo
Bara mirê Haq amo cômertiye
Şûne ke kosê wodade niştaro
Tu vana dina güzeliya
Wustera amê destê mı toqe kerd
Mı horê lew na melema hora
Tome hu mendo
Tome Bağdad xurmasiye
Şiyê mirê qewê pote arde
Leto ju qewa leto ju sitê miye
Leto ju sımıto
Leto bin axuvo
Gula miro neşiyê
Xatirê hu wast bûne tever
Vere çeverde guret mıra
Cençunê na dewe
Des u hot mordemi dane ju mordemro
Tey çino şeref u cwamerdiye
Mı va Haqo nıka bıviyene
Naza çor xortê ma
Mave simara pêrodene
Sarr bıdiyene kerden u cwamerdiye
Nata-dota danê miro
Lesa minê sey kerde merdiye
Şerefe cençunê na dewe
Mendoro şerefê xanımonê Qerekoyiye
Mı va koti menda birese
Xızirê sata teng u darlixkiye
Xıziri mirê çelêvegi
Bojiye mı guret vetro selametiye

Mı wuşıra hu gurete
Sana Susê Yoliye
Tae ċa ke şûne
Linga mına raste vînete
Nêşiyê
Peysê cerunera amu dewa yara hu
Ke sewe biya nêmiye
Tezelê minê seyrê na rozu
Vorena bimbareka siliye
Sewê yi cômerti mî sero
Kerde tung u tariye
Mı çimê hu naypera kerydra
Ke sipedi sano gilê kowu
Xoçe hawo vejyoro ċamiye
Sonu melema ho remnenu anu
Evê bêretiyê

Gıra gıra oncune şûne
Hawa kota ċam berverna
Serê çimune ho jê asma newiye
Dôta amê zeleqiye girane mîra
Moa huya zalima çevêsaiye
Mı va:
"Niyajni mîra çî wazena!
Tôde çina gon u geyreta Kırmancıye"
Vake: "Wurze
Çena hora mı dima fiye"
Vana:
"Na qesu mîde meke
Sôme xevere dame dewe tu kîsene
Meyitê tu erzenê serê Susê Yoliye"
Mı va:
"Niyajni tu ċa nâ kena
Hirê xanu sero jûne
Tu Haq kena minê sêy bîdê
Xaturê sîtê Ana Fatma Sîpiye"

Vana:

"Lawo naêsero tu ç̄a hu do merdene
Bînsero nae ju ceniya"

Mı va :

"Niyajni aqılê to êr nêkeno
Her hermete dinade nêbena juye"

Vana:

"Lawo moa mırê Haqî demekerne
Raa İmam Ācaferî çaverda
Dawerê çonyd seryo biya Yezidiye
Tek arasi nedana
Dewamlı sôna çamiye"

Mı va:

"Niyajni tu ke raa hora cerdara
Tu biya çenemiye"
Mı ke çıra hêni va
Hurenyda hode vînete çemediye
Destê kıvara hu guret
Arde verê çeveri
Mı va ya tu remnon bon
Ya ki meytê mı kuno welatê ğeriviye
Mezela mı ke kote welatê ğeriviye
Hu vıraze bê mezela mı ser
Sewa yeniye
Çenê tu ke evê qelvo pak
Berê mezela mı ser
Hardo dewrês ğestê sôno
Mezela mı bena kêwiye

Erê tu remnonu a Nazmiya vêsaiyiye

Tu remnonu benu çe Emêd Gungori

Pilê mawo

Mordemode bexto

Mın u tu sero keno

Ser u sewiyê

Çeverê hukmatde kuno zere

Mın u tu vera
Keno dewa wekiliye
Çeverê hukmatde ke çare nêdi
Otuz sekiz ilan keno
Beşli keno hu hermera
Aşırmonê Helevi saneno hu miye
Hukmat horê bêro bivino
Şeref u kerden u cwamerdiye
Mirode mın u tu bıkeru
Cer Kêmerê Duzgını
Çor Golê Buyera Kêwiye

Areker: Hawar

Vatox: Qeme Areyiz

TÛRKÛ-3

NAZİMİYELİ DELİKANLI İLE KÛRT KIZININ TÛRKÛSÛ

Bizim dađları sorarsan
Merhemim
Çiçektir, güldür
Çiçeklerin içinde
Boynu bükük olan sümbüldür
Diyor: "Öyle deme oğul
Öksüzün sahibi Allaktır
En yüce varlık odur"
Sevdan çarpmış
Hasretin çekerim
İçim derttir yaradır
Sizin yerler güzeldir
Canım benim
Gölgelerde gezersin
Merhemim
Sizin oralar hoştur
Etrafı gölgeliktir

Diyor: "Hey oğul sana çağrıdır bu
Yarın bizim eve konuk gel"
Canım kadının ağırbaşlıdır
Üstelik görgülüdür de
Yanıma geldi usul usul konuşuyor
Ağırbaşlım bir tanedir

Ertesi gün çıkıp vardım
Tanrı yardım etti kardaş
Geçip oturdum başköşesine odanın
Sanırsın dünya güzeli
Geldi el sıkıştık
Yanağına bir öpücük kondurdum
Tadı ağzımda kaldı
Bağdat hurması gibi
Bir fincan sütlü kahve getirdi
Yarısını içtim yarısı ağı oldu
Boğazımdan aşağı inmedi
Vedalaşıp ayrıldık
Kapı önünde saldırdı bu köyün gençleri
On yedi kişi vuruyor bir kişiye
Erkeklik onur yok hiçbirinde
İçimden "Rabbim" dedim
"Şimdi dört yiğidimiz olaydı burda
Dövüşeydik biz bunlarla
Görseydiler nasıl olur yiğitlik"
Yanıma yöreme acımasızca vurdular
Ben yetimi ölü haline getirdiler
Bu köyün gençlerinin onuru
Karaköy¹ Hanımlarının onuru
Sık ile çağırdım : "Nerdesin
Yetiş dar günlerin, zor anların Hızır'ı"
Sedam işitip yetişti Hızır
Çekip çıkardı selamete

1 Karaköy: İstanbul'un Karaköy semti. Türküde, Karaköy'de bulunan genelevden ve genelevde bulunan kadınlarla türküye konu olan köyün gençleri arasında bir bağlantı kurulmak isteniyor.

Asanı alıp Suse Yolu'na düştüm
Bir süre sonra sağ ayağım sürümez oldu
Dönüp sevgilimin köyüne geldim
Vakit gece yarısı
Yetim şansı bu
Durmadan yağmur yağıyor
Tanrı ışığı esirgemiş bu gece
Nereye dönsem karanlık
Bir ara gözlerim yumulup açıldı
Baktım dağlara sabah güneşi vurmuş
Müezzin cami damına çıkmış
"Fırsat budur
Gidip nazlımı kaçırayım" dedim

Ağır ağır çekip gittim
O, pencerenin önünde ağlıyor
Gözleri ay ışığı gibi parlıyor
Öteden gelip yapıştı yakama
Evi yanısıra zalim anası
Dedim: "Ne istersin ezeni (Teyzem)
Sende Kırmanç kanı yok mu?
Hadi kızını ver bana"
Dedi: "Böyle şeyler söylersen
Köye haber veririm
Seni öldürüp leşini Suse Yolu'na atarlar"
Dedim: "Üç evin tek oğluyum
Tanrıyı seversen ben yetimi
Nur yüzlü Ana Fatma'ya bağışla"
Dedi: "Bre oğul bunun için
Niye öldürtürsün kendini"
Dedim: "Ezem senin aklın ermez
Her kadın bir değildir dünyada"
Dedi: "Bre can anama Allah adıyla
Bir şey söyleme
O İmam Cafer yolundan
Yıllardır çıkmış Yezidleşmiş
Sürekli camiye gider"

*Dedim: "Eze sen dönmüşsün yolundan
Cehennemlik olmuşsun"*

*Bunları söyleyince dondu kaldı
Kibarımı alıp kapının önüne getirdim*

*Dedim: "Ya seni kaçırıp götürürüm
Ya da bu gurbet ilde ölürüm*

O zaman süslen gel

Cuma gecesi mezarım başına

Kalbin temiz gelesin kız

Mübarek toprak açlıktan ölür

Yeşerir kabrim

Seni kaçırırım yanasıca

Nazimiye'ye Emed Gungor'un evine

Büyüğümüzdür iyi adamdır, avukatımız

Gece gündüz bizim için devlet kapısındadır

Devlet kapısında çare bulamazsa

Beşliyi atar omuzuna, belinde Halep fişekliği

Hükümet gelip görsün o zaman

Yiğitliğini, onurunu ve yaptıklarını

Bizi murada erdiresin

Aşağıda Düzgün Baba

Yukarıda Yeşil Buyer Gölü²

Areker: Hawar

Vatox: Qeme Areyiz

TÜRKÜ-4

Çenê mala sîma rında

Rindeka mı

Verde sôna şûye

Çenê mala sîma rında

Rindeka mı

Peyde sôna şûye

2 Buyer Gölü: Munzur sıradağı üzerindeki, Buyer Baba Dağı'nda bulunan bir göl.

Āordê rastê mî biye
Juya qeregoz u qereqêşliye
Mino silam da Āi
Guretra silame Haqîye
Hu çarna mîde niyada
Bîne çîmura mîde huye
Têver u têdîma onciyayme şime
Çevere apartmande kote zere
Vejiye qatê diyine
Biye bojiyê mîro ez onto yemê zeri
Vana: "Lawo tu çâ honde sermaena
Ezvê tîra domonê
Toprağa Tunceliye'me"
Bara mînê seyrê
Haq amo cômertiye
Roza kır u vîre
Mî nezona ke
Çûtir amê çûtir şîye
Wustara mîra xatir wazena
Dina mî sero kerda
Xan u xîraviye
Mî va: "Melêm
Tu ke Haq nas kena
Na defterê mîra yazmiske
Adresa huya doxriye"
Vana: "Lawo ez ke tîde
Xayin qesêy konu
Nêvîni safatê Ana Fatma Sîpiye"

Çenê mala sîma rînda
Rîndeka mî
Verde sîna nê gavani
Nara avêr qîsawetê mî çinevi
Wertê çor rozude
Tu ez kerdo
Wayirê efkarê gîrani

Damawo Areyizo

Tu dîma waneno

Je bilvilê yavani

Sôsin

Mîde bê tu remnonu bonu

Hore biremni beri

Vana:

"Lawo mordemo de se u feqira

Besênêkena nêdana

Qolînd u haletunê sari"

Sôsîn

Mîde bê tu remnonu bonu

Haq kêder nêdo

Kederê çewrês çewunê Karwani

Anê ju pîzede morênê danê

Qolînd u haletunê pêra tu

Ğızol u Xırani

Perê Turkiya ke qewul nêkene

Zalimenê

Morene pero markê Alamani

Vana:

"Lawo qeydu ma ser māvaze

Xevere kene bive bēgumani"

Çenê mala sîma rînda

Rîndeka mı

Verde na hêniyo

Sôsîna mı

Qızıl suretê yê hu veto

Resmê hu no pîra rusno

Testîqliyo

Guret şûne Têmpilteno nêvêsae

Çê tornê Kudeki

Mı va: "Ali Çiçek

Tuvê cômêrd kena

Na melema mirê istek biya
Ye min u tu iqrarê Oliyo"
Vano: "Bıra
Mıde qalo niyanen meke
Tezelê tôrê esmer istek qapa biyo"
Mı va: "Bıra
Qesa tu dorxiya
Tali u tezele mordemê seyi
Coru dinade huyo
Mırodê min u yara mı dekero
Xızırê Golê Buyera Kewiye"

Çenê mala sîma rında
Rindeka mı
Verde sôna hiri
Hirê terçumani ma Areyizura vejıye
Peroyine gôn u qeyreta hu
Esta hete Tırkunê Qırşehiri
Mı va: "Bıra
Niya mekere
Qônia hu meerze
Bidê xatirê rayvêr u piri
Mı tesela hu simara gureta
Mırode min u yara mı bıkero
Xızırê peê Pirdê Suri"

Vatox: Qemê Areyiz
Areker: Hawar

TÜRKÜ-4

*Kız sizin mahalle hoştur,
Güzelim
Önünden geçersin gölgeliktir
Kız sizin mahalle hoştur
Güzelim
Arkasından geçersin gölgeliktir*

Yukarıda rastladı bana
Kara gözlü kara kaşlı biri
Selam verdim
Tanrının selamını aldı
Dönüp baktı göz altından güldü
Arka arkaya yürüdük
Apartmanın kapısından içeri girdi
İkinci kata çıktı
Kolumdan tutup beni içeri çekti
Dedi: "Neden böyle utanırsın
İkimiz de Tunceli toprağınız"
Ben öksüze insaf etti Tanrı
Bilmedim nasıl geçtiğini günün
Kalktı, vedalaşıp gidince
Dünyayı bana karanlık etti
Dedim: "Derdimin dermanı
Tanrıya inanıyorsan
Defterime doğru adresini yaz"
Dedi: "Yiğit hilafım varsa
Ana Fatma Sıpiye'nin¹ şefaatinde yoksun kalayım"

Kız sizin mahalle hostur
Güzelim
Önü sırttır
Bundan önce dertsizdim
Şu dört gün içinde
Beni dert sahibi etti
Vay ben çocuğa
Ardından bülbül gibi ötüyorum

Süslüm gel seni kaçırayım
Dedi: "Yiğit sen öksüzün, fukarasın
Veremezsin el âlemin Kalınını² haletini³"

1 Ana Fatma Sıpiye: Ak Ana Fatma, Hz. Ali'nin eşi Fatma'nın Dersim'de halk arasında söylenişi.

2 Kalın: Başlık parası.

3 Halet: Kız istemede başlık parası dışında kız tarafına verilen hediye.

Süslüm gel kaçırıp götüreyim seni
Tanrı Karvanlılara⁴ zeval vermesin
Kırk ev bir defada sayarlar
Sahiplerine başlık paranı
İzollar⁵ ve Hıranlılar⁶
Türk parası istemezlerse
Zalimler!
Sayarlar Alman markını
Dedi: "Üstümüze türkü yakma yiğit"

Kız sizin mahalle hoştur
Güzelim
Önünde akar çeşme
Süslüm nüfus cüzdanı suretini çıkarmış
Resmini yapıştırıp onaylatmış
Alıp yanmayasica Tempiltan'a⁷ götürdüm
Kudek'in torununun evine
Deçim: "Ali Çiçek
Allahını seversen dermanında okuntu gönder
Ali'nin⁸ adı üzerine and içmişiz"
Dedi: "Kardaş bana bundan söz etme
Senin için dilek kapısı kapanmış bu yıl"
Dedim: "Kardaş doğru söylersin
Öksüzün güldüğünü kim görmüş dünyada
Bizim muradımızı da
Yeşil Buyer Gölü'nün⁹ Hızır'ı versin

Kız sizin mahalle hoştur
Güzelim
Önü düzlüktür

4 Karwan: Dersim'de bir köy adı.

5 İzol: Dersim'de bir aşiret adı.

6 Hıran: Dersim'de bir aşiret adı, ayrıca Dersim'in Mazgirt ilçesinde bir bölgeye (genellikle Hıran aşiretine mensup kimselerin oturduğu bölge) verilen ad.

7 Tempiltan: Dersim'de bir köy adı.

8 Ali: Hz. Ali.

9 Yeşil Buyer Gölü: Munzur sıradağı üzerinde Buyer Baba Dağı adında bir dağ bulunmaktadır. Yeşil Buyer Gölü, bu dağ üzerindeki göle verilen addır.

*Biz üç çevirmen çıkmış Areyanlardan
Gayret edip hepsi de
Kanun Kırşehir Türklerinin üstlerine atmışlar¹⁰
Dedim: "Kardeşler etmeyin
Kanınızı bulaştırmayın
Bizi rayberin¹¹ pirin¹² hatırına bağışlayın
Sizden umudumu kesmişim
Bizi murada erdirdin
Pırde Sur'¹³ koruyan Hızır*

Söyleyen: Qemê Areyiz

Derleyen: Hawar

KUNKORE* KOE SER**

Elif Xatunam
Berz meso alçax kuna
Zotê dan tôro
Bena sosrete na wertura fetelina
Yena dewa made pars kena arê
Tosê ardu dan tu
Ez ke yenora tu vir zof sermaena
Bonê piyê tu verde neçê kêmeri
Ez ke davacerde hetê sımade amune
Ça ama verê çeveri
Mı ke vake tu mıde bêrê
Ça dest fişt serê zeri
Tu conu bonu eke mıde bêrê
Wertê milêt u muhitê ceri

10 Burda sözü edilen kişilerin kendi ailelerine değil de, eşinin (Türk kökenli) ailesine daha fazla yardımda buldukları anlatılıyor.

11 Rayber: Alevilikte bir din adamı, rehber, yol gösterici.

12 Pir: a) Alevilikte bir din adamı; b) Bir tarikat veya sanatın ilk kurucusu.

13 Pırdê Surr: Kırmızıköprü. Tunceli'nin Pülümür ilçesine bağlı bir köy.

* Kunkor: a) Hegawoke burra benora namê deyiyo; b) Kowunê berzude namê ju vaşyo.

** Bu Türkünün Zazacası *Berhem*'in Kovara Lekolinen Civaki u Çand, Sibat 1989, Hejmar: 4. sayısının 52. sayfasından alınmıştır.

Aşıra Areyizu yena pêser
Piyê mîra cema dana piyê tu
Çor tapuli kunkorê koê seri

Vatox: Bava Kudız

Areker: Hawar

DORUKTAKI* TARLA

Elif Hatun'um
Yüksekte uçma alçak düşersin
Kargış ederim
Delirir ortalığa düşersin
Gelir köyümüzde dilenirsin
Bir tas un veririm sana
Beni anımsayınca utanacaksın
Babangilin evin önü taş taşlık
Aşağıdan yukarı çıkınca
Neden çıktın kapının önüne?
"Gel benimle" dediğimde
Niye koydun elini karnına
Gelirsen götürürüm seni
Yabancı çevrelere, gurbetlere
Areyan aşireti gelir toplanır
Babamdan alır babana verir
Doruktaki tapulu dört tarlayı

Derleyen: Hawar

Söyleyen: Bava Kudız

OY FADİKE FADİKE

Oy Fadikê Fadikê
Newde biya veyvike
Waştîyê hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

* Kunkor: a) Ormandan açılmış arazi, tarla; b) Yüksek dağlarda yeşeren bir çeşit ot.

Zewez çiko nêzonena
Domonude kay kena
Kam ke çira se vazo
Nisenaro berverna

Oy Fadikê Fadikê
Newde biya veyvike
Waştîyê hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

Kêsk u surra xemeliya
Binde beli nêbena
Moa hu ama tever
Ewro çirê berverna

Oy Fadikê Fadikê
Newde biya veyvike
Waştîyê hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

Hurdi hurdi berverna
Vaji zerya ho çina
Guna na çeneke qomo
Rozê mara pers bena

Oy Fadikê Fadikê
Newde biya veyvike
Waştîye hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

Vatox: Zilfi

Areker: Mehmet Yıldırım

OY FADIKE FADIKE

*Oy Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Eri ona göre değil
Yazık olmuş kıza*

*Evliliğin anlamını bilmiyor
Çocuklarla oyun oynuyor
Biri bir şey söylese
Oturup ağlıyor*

*Oy Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Eri yaşıtı değil
Yazık olmuş kıza*

*Allı yeşilli giyinmiş
Altında belli olmuyor
Anası çıkıp gelmiş
Bu gün de ona ağlıyor*

*Oy Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Eri dengi değil
Yazık olmuş kıza*

*Gizli gizli ağlıyor
Herhal gönlü yoktur
Bu kızın günahı komşular
Yarın bizden sorulur*

*Oy Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Eri yaşıtı değil
Yazık olmuş kıza*

**Söyleyen: Zülfi
Derleyen: Mehmet Yıldırım**

AX FADİKE FADİKE (Zôyvna Vatisê Lawuka Fadikê)*

**Çarsefe esta hu ser
Wertede beli nêbena
Mı şer kerd Fadika mı
Hurydi hurydi bervena**

* Bu Türkülerin Zazacası *Berhem*'in Mayıs 1990, Sayı: 8, s.39'dan alınmıştır.

Ax Fadikê Fadikê
Newde biya veyvîke
Waştiye hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

Nêzon ç̄a berverna
Ez vaj zerya hu ç̄ina
Guna naê ver mekuye
Rozê mara pers bena

Ax Fadikê Fadikê
Payiz biya veyvîke
Waştiyê hu dûstra niyo
Hêfê na çeneke

Sonde hewnê hu nino
Vana moa mı bêro
Moa hu ke ame vana
Ez çena hu tey bonu

Ax Fadikê Fadikê
Newde biya veyvîke
Waştiyê hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

Zewez ç̄iko nêzona
Domonude kay kena
C̄ira ke qêse vanê
Nisenaro berverna

Ax Fadikê Fadikê
Payiz biya veyvîke
Waştiyê hu dûstra niyo
Guneka na çeneke

Vaji biraê mı vaji
Nêqêdinê derdê mı
Sarê hu con sonu
Nêverdano piyê mı

Ax Fadikê Fadikê
Esmer biya veyvike
Waştîyê hu dûstra niyo
Hêfê na çeneke

Areker: Hawar Tornecengi

AH FADIKE FADIKE

(Ah Fadike Türküsünün Bir Başka Söylenişi)

Çarşafı çekmiş başına
Kimselere sezdirmeden
Ben baktım Fadike'm
İçin için ağlıyor

Ah Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Dengi değil gişisi
Yazık olmuş sabiye

Niye ağlıyor dersin
Herhal gönlü akmıyor
Kızın günahına girmeyin
Bir gün bizden sorulur

Ah Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Dengi değil gişisi
Yazık olmuş sabiye

Akşam uykusu gelmiyor
"Anam gelsin " diyor
Anası da gelince
"Kızımı götüreceğim" diyor

Ah Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Dengi değil gişisi
Yazık olmuş sabiye

*Evlilik nedir bilmez
Çocuklarla evcilik oynar
Ona iş göstereceler
Oturup ağlar*

*Ah Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Dengi değil gişisi
Yazık olmuş sabiye*

*Söylerim kardeş söylerim
Bitmez benim derdim
Alır başım giderim
Bırakmıyor babam*

*Ah Fadike Fadike
Yeni gelin olmuş
Dengi değil gişisi
Yazık olmuş sabiye*

Derleyen: Hawar Tornecengi

ÇENA XAL

*Dewa ma bırr u kare
Der u cıran sôno ware
Ez malê dina se kêr
Esqê tu marê bešo çena xali*

*Çena xali çena xali çena xali
Bızıke poze şime mali çena xali*

*Dewa ma bırr u şeji
Bê izlemê tu veji
Na wusarr veyvê ma bıvo
Pil u qız têde savo*

*Çena xali çena xali çena xali
Bızıke poze şime mali çena xali*

Dewa ma bırr u kare
Der u cıran şiyê ware
Ez malê dina se kêri
Ezvê tîra piya kume têvirare

Çena xali çena xali çena xali
Bızıke poze şime mali çena xali

Areker: Hawar Tornecengi

DAYI KIZI

Bizim köy korudur ormanlıktır
Konu komşu yaylaya çıkıyor
Nedeyim dünya malını
Sevdan yeter bana Dayı Kızı

Dayı Kızı Dayı Kızı Dayı Kızı
Gömbe yap davara gidelim Dayı Kızı

Bizim köy meşedir alıçtır
Gel nikahın kıyayım
İlkbaharda düğünümüz kurulsun
Büyük küçük herkes sevin sin

Dayı Kızı Dayı Kızı Dayı Kızı
Gömbe yap davara gidelim Dayı Kızı

Bizim köy korudur ormanlıktır
Konu komşu yaylaya çıkmış
Nedeyim dünya malını
Seninle koyun koyuna olmadıktan sonra

Dayı Kızı Dayı Kızı Dayı Kızı
Gömbe yap davara gidelim Dayı Kızı

Derleyen: Hawar Tornecengi

WUSARR AME*

Binê darrıkano
Binê bırrıkano
Wusarr nawo ame.
Çefê çenekano
Serê na bonano
Çefê na xortano
Binê şivıngano
Çefê pirıkano
Peê kıla doano
Çefê veyvıkano
Haqo dawa tôvo
Kês koçıkê do mırê niyano
Hirê se u şeşt u ses kılami vati
Qeydê hu tamamo

Areker: M. Düzgün

Vatox: Sey Qaji

BAHAR GELDI

*Ağaçların altı
Meşelerin dibı
İşte bahar geldi
Kızların keyif çağıdır
Damların başı
Gençlerin sefa yeridir
Saçakların altı
Hanım ninelerin esenlik yeridir
Yayık çatalının arkası
Gelinlerin fıkrıdama yeridir
Tanrım sana şikâyet ediyorum*

* Bu Türkünün Zazacası *Berhem*'in Ocak 1991, sayı: 10, s.67'den alınmıştır.

*Kimse bana bir kaşık ayran vermiyor
Üç yüz atmış altı dize söyledim
Kaidesi tamamdır*

Derleyen: M. Düzgün

Söyleyen: Sey Qaji

XECE

Şûne çewunê ceri
Horê amune ke Xeçe sarê hu
Qulikê pençerira veto roa mı roa mı
Zalimo vistewre ame vireniya mı
Hal u wusulê Miri Mem'ê İlaş mıra pers keno
Nêverda ke rindênıra Xeçika hu rind şer bıkeri
Xeçika mı hu sıkna duyemê zari
Sarê hu gına serverê çeveri
Vake "naza u wuza xeylê çawo roê mı nawo
Ez çî wele horokêri"

Erê Xeçika mı wusarr yeno roa mı roa mı
Ondêr wusarro newe
Tu ke mide yena tu remnon bonu Xeçika mı
Kuresunê hetê dewe
Tu remnonu bonu
Reyna tufongê Xıranu u Kuresu
Tu sero konve newe
Bê ezvê tîra têvîrare kume roa mı roa mı
Naera têpa ezvê tîra bivîme jê hewnê sewe
Destê hora mide şime birê payiz verde
Çor qeydu Xeçika hu sero vanu roa mı roa mı
Birê payiz mın u tu verde beno kêwe
Birê payiz mın u tu verde beno kêwe roa mı roa mı

Vatox: Silemano Qız

Areker: Mesut Özcan

XECE

Aşağı mahalleye gittim
Bir de baktım Xece pencerede
Zalım kaynı önüme dikildi
Mire¹ Meme İlaş'ın durumunu sorar
Koymadı ki doya doya seyredeyim Xecika'mı
Xecika'm çekildi pencereden
Başını kapının pervazına çarptı
Dedi: "Aramızda epey mesafe var ruhum
Elimden bir şey gelmez, toprak benim başıma."

Oy Xecika'm ruhum ilkbahar geliyor
Uğursuz ilkbahar
Gel Xecika'm kaçırayım seni
Köyün kıyısındaki Kureyşanlılara²
Seni götürür
Hıranlılar³ ile Kureyşanlıların silahlarını
Senin için yenilerim⁴
Gel seninle ruhum ruhum
Bundan böyle gece uykusu olalım
Ver elini sonbahar ormanına gidelim
Dört türkü yakacağım Xecika'mın üstüne
ruhum ruhum
Sonbahar ormanı önümüzde yeşerir
Sonbahar ormanı önümüzde yeşerir
ruhum ruhum.

Söyleyen: Sulemano Qız

Derleyen: Mesut Özcan

1 Mire: Bey, ağa.

2 Kureyşan: Dersim'de bir aşiret adı.

3 Hıran: a) Dersim'de bir aşiret adı; b) Dersim'in Mazgirt ilçesinin bazı bölgelerinde Hıran aşiretine mensup kimselerin yaşadıkları yerlere verilen ad.

4 Burada kız yüzünden iki aşiretin birbirleriyle savaşabilecekleri anlatılıyor.

XANE

Xanê Xanê Xanê
Dosta mîna kane
Erê destê hu mîde
Zeranĉa mî bîwane

Xanê Xanê Xanê
Bêdin u bêimane
Reyna bi vîrara mî
Pezna hu rasane

Xanê Xanê Xanê
Qarana vîrane
Çıra dürr voz dana
Têngê hu mîsane

Vatox: Müslüm Tekin
Areker: Mesut Özcan

XANE

Xane Xane Xane
Benim eski dostum
Elimin üstünde
Kekliğim ötüver

Xane Xane Xane
Dinsiz imansız
Tekrar gel kucağıma
Salını salını

Xane Xane Xane
Çıplak ve Qaran¹
Niye uzak kaçyorsun
Sıkıldıysan bana sığın

Söyleyen: Müslüm Tekin
Derleyen: Mesut Özcan

1 Qar(an): Medrese öğrencileri. Yoksullar, başkalarının artığını yiyenler. (Qeran: Acı çeken, acılarla dolu, mustarip).

GULE

Nina nina Gule nina
Heredana murozina
Mursa ceno malê dina
Tirina nina nina Gule

Gula mına cān senıke
Reqêşına tek pêçıke
Voz dana şûya holıke
Tirina nina nina Gule

Gula mına Gulizare
Mêrde kerdo şıya ware
Şıya rovar Pêbazare
Milet kerdo gunekare
Tirina nina nina Gule

Gule wurze payizo
Mursay pers kena çıxaş qefçilo
Dızonê jû paxıro jû şemeno
Şenê Gule qero şiso
Tirina nina nina Gule

Vatox: Müslüm Tekin

Areker: Mesut Özcan

GULE

*Gelmiyor gelmiyor Gule gelmiyor
Küsmüş, somurtmuş
Mursa dünya malını sunar
Gelmiyor, gelmiyor Gule gelmiyor*

*Benim tez canlı Gula'm
Oynuyor tek parmak üstünde
Koşuyor çardağın¹ gölgesinde
Gelmiyor, gelmiyor Gula'm gelmiyor*

1 Çardak: a) Tarla, bahçe gibi yerlerde ağaç dallarından örülmüş barınak. b) Asma gibi bitkilerin dallarını sardırma için direklerle yapılmış yer.

Gula'm Gülizar'ım
Evlenip yaylaya gitmiş
Pazârtesi çamaşır yıkamış
Milleti günaha sokmuş
Gelmiyor gelmiyor Gule gelmiyor

Haydi yükü tut güzdür
Mursa'yı sorarsan alabildiğine pistir
Dışinin biri bakır, biri gümüştür
Gule'nin göğsü iridir, beyazdır
Gelmiyor gelmiyor, Gule gelmiyor

Söyleyen: Müslüm Tekin
Derleyen: Mesut Özcan

ÇENE

Erê dewê vera
Çenê çenê çayîra çime
Destê hu destê mîke
Welatu serde şime
Esmer mavenê ma ke rîndo
Mıryd dewra biramime

Erê vanu vanu
Roam roa mı tîrê vanu
Sono tari nawo ame
Xatîrvê tu ezo sonu

Erê dewê vera
Çenê çenê na hêgayi
Mı va tey lêwina
Yena sızîya vayi
Saneno pulık u biskunê mēlema mı
Sero keno xajvê xaji
Ez ke roa horê teniko
Jê perdıka serê pâji

Erê vanu vanu
Roam roa mi tîrê vanu
Sono tari nawo ame
Xatîrvê tu ezo sonu

Vatox: Müslüm Tekin
Derleyen: Mesut Özcan

KIZ

Oy köyün önü de kız
Çayır çimendir
Ver elini elime
Îl il gezelim
Bu sene aramız da iyi
Doyastya devranın sürelim

Sana diyorum ruhum sana
Gecenin karanlığı bastı işte
Sağlıcakla kal ruhum
Ben gidiyorum

Oy kız
Köyün önü de tarladır
Rüzgâr esiyor ılgıt ılgıt
Yalıyor merhemimin zülfünü perçemini
Tarlalarla birlikte dalgalanıyor
Aşkınun önünde
Soğanın zarı gibi zayıfım

Sana diyorum ruhum sana
Gecenin karanlığı bastı işte
Sağlıcakla kal ruhum
Ben gidiyorum

Söyleyen: Müslüm Tekin
Derleyen: Mesut Özcan

GULIZARE

Erê binê Qeleçixo
Gulizara mı lewa kundure
Surota Gulizare vêsena
Mı va jê soeka sûre
Seyta mı qurçi keno
Karyd bije hurdîke buye
Da da vano vano Qewuz nae zerera vano

Erê binê Qeleçixo
Gulizara mı orojya zıqe
Jûyê hawa cero yena
Gulizara findıqe
Destê hu destê mıke
Vıradê jara sûrera şime
Seyta vano fek çifiye buye
Gerdanê binê qırtıke
Da da vano vano sayîr naê zerera vano

Erê bovera vêng danê
Gulizara mı geçit tenıko
Qolindê piyê hu pers kena
Hazar u ponçsêy senıko
Derdê sârr malo mıko
Yê minê tu gêrdanê binê qırtıko
Da da vano vano Qewuz naê zerera vano

Erê derê bostanyo
Gulizara mı kêmerê pono
Gulizarê vana Qewuz gira qesêy bıke
Kumas nêjdiyo sôno vano
Poçixe vana "kam se vana vazo
Kumas naê nêvano
Kumas ke binê naede vındeno
Mıja tu horê weno"
Da da vano vano Qewuz naê zerera vano

Vatox: Müslüm Tekin

Areker: Mesut Özcan

GÜLİZAR :

Qeleçix'in¹ altı da oy
Gülizar'ım kabağın sürgünü gibi
Yüzü al al yanıyor
Sanırsın al alma
Şeytan diyor al bıçağı
Dilim dilim et ye
Qewuz² bunu durmadan
Yürekten söylüyor

Qeleçix'in altı da oy
Gülizar'ım dik yamaçtır
Aşağıdan geliyor biri
Fındık Gülizar ver elini
Kızıl Ziyarete³ doğru gidelim
Şeytan fikrimi bozuyor
Yapış gerdanına, yercesine öp
Şair bunu durmadan
Yürekten söylüyor

Karşıdan çağırıyorlar
Gülizar'ım su derin değil
Babanın istediği başlığı sorarsan
Bin beş yüz azdır
El âlemin derdi maldır mülktür
Benim derdim gerdanındır
Qewuz bunu durmadan
Yürekten söylüyor

Bostan deresinde oy
Gülizar'ım yalçın kayalıktır
Qewuz
Gülizar der: "Yavaş konuş

1 Qeleçix: Dersim'de bir köy adı.

2 Qewuz: Türkiyü söyleyen kişi.

3 Kızıl Ziyaret: Dersim'de bir ziyaret adı. Zazaca adı Jara Sure'dir.

Kumas yakındır gider söyler"
Pocixe der: "Herkes ne derse desin
Kumas bunu yaparsa
Bokunu yesin"
Qewuz bunu durmadan
Yürekten söylüyor

Söyleyen: Müslüm Tekin
Derleyen: Mesut Özcan

GULE

Gulê vore vora esto riyê harydi
Qeseê ke ma kerdî uwa deru berdi
Erê Gulê Gulê Gulê
Gula çım gulore
Çımunê Gulê vezê pê nona tire borê

Nerê heyî heyî heyî
Rindeka mı heyî
Taê naê cero yenê
Xızır Xızır
Ez ke vaji Gula mına teyî

Ezo sonu suka Erzingani
Gula horê têy çî bari
"Biya fosa serê sari
Aynê verê çari
Sala mânê bari"

Nerê heyî heyî heyî
Rindeka mı heyî
Taê naê cero yenê
Xızır Xızır
Ez ke vaji Gula mına teyî

Erê Gulê Gulê Gulê
Gula verê vore

Gulê na sîrede wertê aşûrude
Çimê sarri tôde
Tela bıska hu tade
Destê hora made
Hurydi hurydi rade

Nerê heyi heyi heyi
Rindeka mı heyi
Taê naê cero yenê
Xızır Xızır
Ez ke vaji Gula mına teyi

Vatox: Müslüm Tekin
Areker: Mesut Özcan

GULE

Gule kar yağdı
Yeryüzünü örttü
Konuştuklarımızı
Derelerin suyu götürdü
Oy Gule Gule Gule
Ceylan gözlü Gule
Gule'nin gözlerini çıkarın
Ekmeğimize katık yapıp yiyin

Oy varlığım varlığım varlığım
Güzelim her şeyim
Aşağıdan gelenler var
Hızır Hızır
Herhal yâr de onlarladır

Erzincan'a gidiyorum
Gula'm sana neler getireyim
"Başıma fes,
Alnıma ayna,
İnce belime şal "getir

Oy varlığım varlığım varlığım
Güzelim her şeyim
Aşağıdan gelenler var
Hızır Hızır
Herhal yâr de onlarladır

Oy Gula'm Gula'm Gula'm
Kar ortasında çiçek
Gule bütün aşiretlerde
Herkesin gözü sende
Bir tel zülüfün kıvrır
Ver elin gidelim yavaş yavaş

Oy varlığım varlığım varlığım
Güzelim her şeyim
Aşağıdan gelenler var
Hızır Hızır
Herhal yâr de onlarladır

Söyleyen: Müslüm Tekin
Derleyen: Mesut Özcan

TEW VEYVIKE

Çenê de hayde payizo
Gonya gostê tu berizo
Têw têw têw veyvikê
Têw têw têw çenêkê

Wusrro sarr sôno ware
Maê hu kume têvîrare
Têw têw têw veyvikê
Têw têw têw çenêkê

Ma bime çiftê zeranci
Wendo bime lal u kêrri
Têw têw têw veyvikê
Têw têw têw çenêkê

Sarr cîlê hu kora erde
Yê mın u tók piya verde
Têw têw têw veyvîkê
Têw têw têw çenêkê

Areker: Mehmet Yıldırım

VAY GELİN

Haydi kız güz geldi
Bedeninde kanın durmuştur
Vay vay vay geline
Vay vay vay kıza

İlkbahar geldi millet yaylaya gidiyor
Biz de kucak kucağa gireriz
Vay vay vay geline
Vay vay vay kıza

Biz bir çift kéklik olduk
Öttük sağır dilsiz kaldık
Vay vay vay geline
Vay vay vay kıza

Millet yataklarını dağdan getirmiş
Bizimkini beraberce bırakmış
Vay vay .vay geline
Vay vay vay kıza

Derleyen: Mehmet Yıldırım

**DOĐU PERİNÇEK'İN
KİTAPLARI**

Anayasa ve Partiler Rejimi
Osmanlı'dan Bugüne Toplum ve Devlet
Stalin'den Gorbaçov'a
Lenin Stalin Mao'nun Türkiye Yazıları
Abdullah Öcalan ile Görüşme
Parti ve Sanat
Türk Sorunu
Kemalist Devrim-1 /Teorik Çerçeve
Kemalist Devrim-2 /Din ve Allah

Institut kurde de Paris

Institut kurde de Paris

MESUT ÖZCAN

Dersim

Aşk Türküleri

"Mesut Özcan, Dersim folklorundan yeni bir örnekle çıkıyor karşımıza: *Dersim Aşk Türküleri*. Koşukların genel teması 'aşk'.

Ama bu aşk türkülerinde

Alevi Dersim aşiretlerinin yaşantılarını, öbür Anadolu Alevilerinden farklı inançlarını, beşeri ilişkilerini tanıyacaksınız. Bu töreleri tanırken, Dersim'in kutsal yerlerini, coğrafyasını izlemek olanağını da bulacaksınız. Bu türkülerde, Dersim'deki üretim ilişkilerine özgü ipuçlarına rastlıyoruz. Bu tür gereçler, toplumbilimcilerin yakından izleyecekleri, ele alıp inceleyecekleri niteliktedir.

"Aşk teması işlenirken, aşiret yaşantısının birçok özelliği de yansıtılıyor. Halkbilimcilerin, toplumbilim uzmanlarının, hatta tarihçilerin yararlanacakları zengin bir toplumsal malzeme bulunuyor bu türkülerde. Öylesine durumlar var ki, beşeri bir dram olarak insanı sarsıyor...

"*Dersim Aşk Türküleri*" ni Mesut Özcan'ın sağlam çevirisinden okuyacaksınız."

Vecihi Timuroğlu

